

PLAN OCHRONY DLA BRUDZEŃSKIEGO PARKU KRAJOBRAZOWEGO (projekt)

Rozdział 1

Cele ochrony przyrody oraz przyrodnicze, społeczne i gospodarcze uwarunkowania ich realizacji

§ 1.1. Ogólnymi celami ochrony przyrody Brudzeńskiego Parku Krajobrazowego, zwanego dalej „Parkiem”, są:

- 1) zachowanie głęboko wciętej, meandrującej, nizinnej rzeki Skrwy Prawej oraz powiązanych z nią dwóch zespołów rynnowych: Strugi Janoszyckiej wraz z jeziorami i rzeki Wierzbicy;
- 2) zachowanie ekosystemów leśnych, głównie grądów, łęgów, zboczowych lasów lipowo-klonowych i dąbrów świetlistych, zachowanie dużych kompleksów leśnych oraz wrzosowisk, łąk i muraw napiaskowych wraz z całym bogactwem występujących tu gatunków grzybów, roślin i zwierząt, w tym zwłaszcza chronionych, rzadkich, ginących i zagrożonych oraz zbiorowisk roślinnych i siedlisk przyrodniczych;
- 3) zachowanie i poprawa możliwości trwałego i stabilnego funkcjonowania ekosystemów, w tym utrzymanie powiązań w obrębie Parku oraz powiązań z zewnętrznymi układami przyrodniczymi;
- 4) stabilizowanie i przywracanie utraconej różnorodności biologicznej na poziomie ekosystemów, siedlisk oraz rodzimych i zadomowionych gatunków i genotypów grzybów, roślin i zwierząt;
- 5) zachowanie walorów kulturowych i krajobrazowych, w tym elementów charakterystycznego krajobrazu kulturowego;
- 6) sukcesywna poprawa stanu wszystkich komponentów środowiska;
- 7) zrównoważone użytkowanie zasobów przyrody;
- 8) ograniczenie negatywnych oddziaływań na zasoby przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe Parku;
- 9) udostępnianie Parku dla celów turystycznych, rekreacyjnych i edukacyjnych, przy zachowaniu jego walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych.

2. Do szczegółowych celów ochrony Parku należą:

- 1) w zakresie ochrony przyrody nieożywionej i gleb:
 - a) zachowanie naturalnych form ukształtowania terenu, w tym szczególnie reprezentujących cechy charakterystyczne dla występujących w Parku typów morfogenetycznych,
 - b) utrzymanie naturalnych procesów geomorfologicznych,
 - c) ograniczanie antropogenicznych przekształceń powierzchni ziemi,
 - d) zachowanie struktury przestrzennej gleb, ze szczególnym uwzględnieniem gleb organicznych.
- 2) w zakresie ochrony zasobów wód powierzchniowych i podziemnych oraz ochrony ekosystemów wodnych:
 - a) powstrzymanie odwadniania i zwiększenie zasobności wodnej terenu oraz utrzymanie, a tam gdzie jest to potrzebne - odtworzenie naturalnej struktury hydrograficznej,
 - b) poprawa jakości wód powierzchniowych i ochrona jakości i zasobności wód podziemnych,
 - c) gospodarowanie wodą prowadzące do utrzymania i ewentualnie zwiększenia zasobności wodnej terenu,
 - d) ochrona naturalnych mokradeł jako elementu istotnego w kształtowaniu i ochronie zasobów wodnych;
- 3) w zakresie ochrony zbiorowisk roślinnych, w tym chronionych siedlisk przyrodniczych:
 - a) zachowanie różnorodności właściwych dla regionu siedlisk przyrodniczych objętych ochroną prawną, w szczególności:
 - i) 3150 Starorzeczka i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*¹,

¹ Kod cyfrowy podany przy nazwach siedlisk przyrodniczych oraz wybranych gatunków roślin i zwierząt zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 13 kwietnia 2010 r. w sprawie siedlisk przyrodniczych oraz gatunków

- ii) 6430 Ziołorośla górskie (*Adenostylion alliariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*),
 - iii) 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*),
 - iv) 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*),
 - v) *91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albae*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*) i olsy źródliskowe,
 - vi) 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*),
 - vii) *91I0 Ciepłolubne dąbrowy (*Quercetalia pubescenti-petrae*),
- b) zachowanie walorów przyrodniczo-krajobrazowych oraz zapewnienie trwałego funkcjonowania ekosystemów rzek Skrzy Prawej, Wierzbicy i Strugi Janoszyckiej, a w szczególności ich naturalnych koryt, wysokich krawędzi i zboczy wraz z mozaiką zbiorowisk roślinnych, stanowiących ostoje dla rzadkich i zagrożonych oraz objętych ochroną prawną gatunków roślin i grzybów,
 - c) zachowanie różnorodności naturalnych i półnaturalnych zbiorowisk roślinnych właściwych dla Rynny Karwosiecko-Cholewickiej, w tym jezior,
 - d) zachowanie różnorodności naturalnych zbiorowisk roślinnych właściwych dla lasów, w tym szczególnie siedlisk przyrodniczych: łęgów, grądów i dąbrów świetlistych,
 - e) odtwarzanie ekosystemów leśnych o składzie gatunkowym zgodnym z siedliskiem poprzez przebudowę w trakcie użytkowania rębego drzewostanów monokulturowych całkowicie lub częściowo niezgodnych z siedliskiem oraz zrównoważone użytkowanie ekosystemów leśnych,
 - f) zachowanie wysokich zalesionych partii krawędziowych doliny Wisły stanowiących ostoje dla rzadkich i zagrożonych oraz objętych ochroną prawną gatunków roślin i grzybów,
 - g) utrzymanie na terenach wysoczyznowych, charakterystycznej dla krajobrazu kulturowego mozaiki mikrosiedlisk, na którą składają się: parki dworskie, śródpolne oczka wodne, zakrzewienia i zadrzewienia poprzez ich zachowanie, poprawę stanu lub przywrócenie wartości przyrodniczych;
- 4) w zakresie ochrony gatunków roślin i grzybów oraz ich siedlisk:
- a) utrzymanie i wzmacnianie pełnej różnorodności gatunków na ich naturalnych stanowiskach oraz w typowych dla nich fitocenozach,
 - b) zapewnienie warunków do wzrostu liczebności populacji rzadkich, ginących, zagrożonych i innych cennych gatunków zidentyfikowanych na terenie Parku, w tym:
 - i) grzybów: niszczyk liściastodrzewny *Trichaptum biforme*, pępownik niemiły (twardziaczek cuchnący) *Marasmiellus foetidus*, strzępiak czerwonowinny *Inocybe adaequata*, świecznica rozgałęziona *Clavicornia pyxidata*, twardek tygrysi *Lentinus tigrinus*, grzybów zlichenizowanych (porostów): brodaczka kępkowa *Usnea hirta*, kropnica żółtawa *Bacidia rubella*, literak właściwy *Graphis scripta*, mąkla darniowa *Evernia prunastri*, misecznica zbliżona *Lecanora persimilis*, obrost kędzierzawy *Physcia tribacia*, odnożyca opylona *Ramalina pollinaria*, otocznica drobna *Pyrenula nitidella*, otocznica lśniąca *Pyrenula nitida*, plamica kropkowata *Arthonia punctiformis*, plamiec jasny *Arthothelium ruanum*, stuziarnka sosnowa *Strangospora pinicola*, trzonecznica łuseczkowata *Chaenotheca trichialis*, trzonecznica otrębiasta *Chaenotheca furfuracea*, trzonecznica siarkowa *Chaenotheca brachypoda*,
 - ii) mszaków: miechera spłaszczona *Neckera complanata*, gładysz paprociowy *Homalia trichomanoides* i dwustronek ząbkowany *Plagiothecium latebricola*,
 - iii) roślin naczyniowych: gatunki światło- i ciepłolubne związane z siedliskiem dąbrowy świetlistej, m.in.: czyściec prosty *Stachys recta*, dzwonek syberyjski *Campanula sibirica*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, koniczyny – długokłosa *Trifolium rubens* i dwukłosa *Trifolium alpestre*, miodunka wąskolistna *Pulmonaria angustifolia*, napastnica zwyczajna *Digitalis grandiflora*, pięciornik biały *Potentilla alba*,

będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, a także kryteriów wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania lub wyznaczenia jako obszary Natura 2000 (t.j. Dz.U. z 2014 r. poz. 1713). „*” oznacza siedliska priorytetowe

- c) przywracanie utraconych wartości florystycznych i fitocenotycznych części zbiorowisk antropogenicznych głównie murawom napiaskowym i roślinności segetalnej,
 - d) ograniczenie rozprzestrzeniania się populacji gatunków obcego geograficznie pochodzenia, w tym roślin inwazyjnych szczególnie zagrażających gatunkom rodzimym,
 - e) zapewnienie warunków do zachowania różnorodności biologicznej roślin i grzybów, w tym chronionych, rzadkich, ginących i innych cennych gatunków w trakcie gospodarczego użytkowania ekosystemów,
 - f) zachowanie i podtrzymanie możliwości trwałego funkcjonowania populacji, poprzez zachowanie właściwego stanu ich ochrony oraz zachowanie, a tam gdzie jest to celowe odtwarzanie lub udrażnianie łączących je liniowych struktur, pełniących funkcje korytarzy ekologicznych.
- 5) w zakresie ochrony gatunków zwierząt i ich siedlisk:
- a) zachowanie różnorodności gatunkowej zwierząt, właściwej dla regionu, a szczególnie chronionych, rzadkich, ginących, zagrożonych i innych cennych gatunków zidentyfikowanych na terenie Parku oraz naturalnych siedlisk ich występowania, w tym:
 - i) pijawki: *Dina lineata*, pijawka lekarska *Hirudo medicinalis*,
 - ii) mięczaki: szczeżuja wielka *Anodonta cygnaea*, szczeżuja spłaszczona *Pseudanodonta complanata*, skójka gruboskorupkowa *Unio crassus*, kruszynka delikatna *Musculium lacustre*, gałeczka rzeczna *Sphaerium rivicola*, groszkówka karliczka *Pisidium moitessierianum*, zatoczek wieloskrętny *Anisus calculiformis*, *Stagnicola turricula*, świrdrzyk okazały *Macrogastrea ventricosa*, wałkówka trójzębna *Chondrula tridens*, szklarka mała *Aegopinella minor*, krążalek obły *Discus ruderatus*,
 - iii) skoczogonki: *Xenylla corticalis*, *Deutonura albella*, *Neanura minuta*,
 - iv) owady: *Lepismachilis notata* (przerzutka), świtezianka dziewica *Calopteryx virgo*, trzepla zielona *Ophiogomphus cecilia*, żagnica południowa *Aeshna affinis* (ważki), *Isoperla grammatica*, *Taeniopteryx nebulosa* (widelnice), *Metrioptera bicolor*, *Oedipoda coerulescens* (prostoskrzydłe), *Abax carinatus*, *Abax parallelus*, *Oodes helopioides*, borodziej próchnik *Ergates faber*, pachnica dębowa *Osmoderma barnabita*, *Psammoporus sabuleti*, rogatnica *Cerocoma schaefferi*, *Mycetophagus ater*, *Hypoganus inunctus*, *Scaphisoma boreale* (chrząszcze), pszczolinka niebieskawa *Andrena cineraria*, pszczolinka ruda *Andrena fulva*, pszczolinka koniczynowo-lucemowa *Andrena labialis*, *Andrena proxima*, *Hoplitis papaveris*, pszczoła miodna *Apis mellifera*, trzmiel żółty *Bombus muscorum*, trzmiel ciemnopasy *Bombus ruderatus*, trzmiel szary *Bombus veteranus*, *Evylaeus limbellus*, *Heriades crenulatus*, *Hylaeus annularis*, *Hylaeus bisinuatus*, *Megachile alpicola*, *Megachile maritima*, *Megachile rotundata*, *Stelis phaeoptera*, *Chrysis angustula*, *Chrysis ruddii*, *Hedychrum niemelai*, *Pseudomalus auratus*, *Lestica alata*, *Miscophus ater*, chwatosz pluskwiakowiec *Tachysphex fulvitaris*, *Anoplius infuscatus*, *Arachnospila anceps*, *Priocnemis agilis*, smukwa kosmata *Scolia hirta*, smukwa czwórplama *Scolia sexmaculata*, *Euodynerus dantici*, *Euodynerus notatus*, *Euodynerus quadrifasciatus*, *Odynerus spinipes*, *Stenodynerus xanthomelas*, *Symmorphus connexus*, *Symmorphus crassicornis*, *Symmorphus debilitatus*, *Symmorphus murarius* (błonkówki), *Beraea pullata*, *Lithax obscurus*, *Oecetis notata*, *Oecetis testacea* (chrzączki), łowik szerszeniak *Asilus crabroniformis*, *Odontomyia argentata*, *Stratiomys potamida*, *Stratiomys singularior*, *Brachyopa dorsata*, *Temnostoma vespiforme*, *Ctenophora guttata* (muchówki),
 - v) minogi i ryby: minóg strumieniowy *Lampetra planeri*, węgorz *Anguilla anguilla*, koza *Cobitis taenia*, piskorz *Misgurnus fossilis*, koza złotawa *Sabanejewia aurata*, piekielnica *Alburnoides bipunctatus*, brzana *Barbus barbus*, świnka *Chondrostoma nasus*, różanka *Rhodeus sericeus*, kiełb białopłetwy *Romanogobio albipinnatus*, miętus *Lota lota*, głowacz białopłetwy *Cottus gobio*,
 - vi) płazy: traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*, kumak nizinny *Bombina bombina*, rzekotka *Hyla arborea*,
 - vii) ptaki: głowienka *Aythya ferina*, nurogęs *Mergus merganser*, bączek *Ixobrychus minutus*, bocian czarny *Ciconia nigra*, bocian biały *Ciconia ciconia*, kania czarna *Milvus migrans*, błotniak stawowy *Circus aeruginosus*, błotniak łąkowy *Circus pygargus*, derkacz *Crex crex*, czajka *Vanellus vanellus*, słonka *Scolopax rusticola*, siniak *Columba oenas*, turkawka *Streptopelia turtur*, płomykówka *Tyto alba*, pójdzka *Athene noctua*, zimorodek *Alcedo atthis*, dudek *Upupa epops*, dzięcioł czarny *Dryocopus martius*, dzięcioł średni *Leiopicus medius*, muchołówka mała *Ficedula parva*,

- viii) ssaki: nietoperze – wszystkie gatunki, popielica *Glis glis*, bóbr *Castor fiber*, wydra *Lutra lutra*,
- b) przywracanie lub zwiększenie dostępności siedlisk dla rzadkich, ginących, zagrożonych i innych cennych gatunków zwierząt,
 - c) utrzymanie wysokiej różnorodności krajobrazu z dużym udziałem ekotonów, warunkującej bogactwo i różnorodność zgrupowań zwierzęcych,
 - d) zachowanie i podtrzymanie możliwości trwałego funkcjonowania populacji, poprzez zachowanie właściwego stanu ich ochrony oraz zachowanie, a tam gdzie jest to celowe odtwarzanie lub udrażnianie łączących je liniowych struktur, pełniących funkcje korytarzy ekologicznych,
 - e) ograniczenie wprowadzania i kontrola liczebności gatunków obcego pochodzenia, w szczególności gatunków inwazyjnych, mogących stanowić zagrożenie dla rodzimej fauny,
 - f) renaturyzacja najcenniejszych pod względem przyrodniczym środowisk przekształconych w wyniku działalności człowieka poprzez przywrócenie naturalnych lub półnaturalnych stosunków wodnych oraz zahamowanie niektórych procesów naturalnej sukcesji roślinnej na terenach otwartych,
 - g) ochrona ostoi fauny poprzez regulację aktywności turystycznej i innych form użytkowania na obszarach szczególnie cennych pod względem przyrodniczym;
- 6) w zakresie ochrony walorów krajobrazowych:
- a) zachowanie cech fizjonomii krajobrazu Parku związanych z doliną rzeki Skrwy Prawej oraz jej zboczami,
 - b) zachowanie cech fizjonomii krajobrazu Parku związanych z tradycyjnymi sposobami gospodarowania charakterystycznymi dla Mazowsza, w tym drobnopowierzchniowej mozaiki łąk, zadrzewień, pastwisk, sadów i pól uprawnych,
 - c) zachowanie walorów krajobrazowych, m.in. poprzez lokowanie nowych obiektów budowlanych w sposób niepowodujący obniżenia lub utraty wartości krajobrazowych,
 - d) przeciwdziałanie dysharmonii w krajobrazie, m.in. poprzez niedopuszczanie do realizacji agresywnych struktur dominujących obcych skalą, formą i kolorystyką,
 - e) kształtowanie układów zadrzewień śródpolnych oraz alei przydrożnych,
 - f) kształtowanie ekspozycji widokowej obiektów o szczególnych wartościach krajobrazowych i kulturowych,
 - g) wykorzystanie walorów krajobrazowych w rozwoju społeczno-gospodarczym regionu, w tym szczególnie poprzez jego promocję jako obszaru atrakcyjnego turystycznie i rekreacyjnie;
- 7) w zakresie ochrony walorów kulturowych:
- a) zachowanie, wyeksponowanie i właściwe wykorzystanie elementów dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie następujących obiektów o istotnym znaczeniu historycznym i kulturowym, o których mowa w § 17:
 - i) stanowisk archeologicznych, w tym ujętych w rejestrze zabytków w Krzyżanowie, Lasotkach, Parzeniu i Radotkach,
 - ii) obiektów sakralnych, w tym ujętych w rejestrze zabytków w Sikorzu, ujętych w gminnej ewidencji zabytków w Sikorzu i Krzyżanowie oraz innych cennych w Łukoszynie-Borkach, Lasotkach, Sikorzu i w miejscowości Rochny-Podlasie,
 - iii) obiektów dworsko-parkowych oraz innych zabudowań, w tym ujętych w rejestrze zabytków w Cierszewie i Sikorzu, ujętych w gminnej ewidencji zabytków w Brudzeniu Dużym, Janoszycach Karowosiekach-Cholewicach, Lasotkach i Radotkach oraz innych cennych w Karowosiekach-Cholewicach, Radotkach i Sikorzu,
 - b) rewitalizację i rewaloryzację przekształconych lub częściowo zniszczonych elementów dziedzictwa kulturowego,
 - c) ochronę, utrwalanie i promowanie tożsamości kulturowej obszaru Parku zwłaszcza:

- i) organizacji przestrzennej historycznych struktur osadniczych oraz swoistego charakteru zabudowy wiejskiej,
 - ii) ludowej kultury niematerialnej regionu, w tym folkloru muzycznego, tanecznego, zwyczajów, obrzędów i uroczystości ludowych, legend oraz gwary,
- d) poprawa dostępności do obiektów dziedzictwa kulturowego,
- e) wykorzystanie walorów kulturowych w rozwoju społeczno-gospodarczym regionu, w tym szczególnie poprzez jego promocję jako obszaru atrakcyjnego turystycznie i rekreacyjnie.

§ 2.1. Przyrodniczymi, społecznymi i gospodarczymi uwarunkowaniami realizacji celów ochrony przyrody Parku są:

- 1) uwarunkowania wynikające z zapisów rozporządzenia Nr 5 Wojewody Mazowieckiego z dnia 4 kwietnia 2005 r. w sprawie Brudzeńskiego Parku Krajobrazowego (Dz. Urz. Woj. Maz. z 2005 r. Nr 75, poz. 1974), w tym zwłaszcza w zakresie celów ochrony Parku oraz zakazów obowiązujących na jego obszarze;
- 2) uwarunkowania wynikające z obowiązujących przepisów, w tym planów ochrony lub planów zadań ochronnych, odnoszących się do obiektów i obszarów położonych w granicach Parku, a objętych innymi formami ochrony, w tym obszaru Natura 2000, rezerwatów przyrody i innych form ochrony, wynikających z ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1614 z późn. zm.) oraz ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2067);
- 3) uwarunkowania wynikające z zapisów ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2268) oraz ustalenia Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły;
- 4) uwarunkowania wynikające z obowiązujących studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz innych obowiązujących na obszarze Parku dokumentów planistycznych i strategicznych gmin: Brudzeń Duży i Stara Biała, powiatu płockiego oraz województwa mazowieckiego;
- 5) uwarunkowania wynikające z planu urządzenia lasu Nadleśnictwa Płock, uproszczonych planów urządzenia lasów innej własności oraz dokumentów strategicznych Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Warszawie;
- 6) uwarunkowania wynikające z celów ochrony środowiska oraz celów ochrony przyrody przyjętych w międzynarodowych, krajowych, regionalnych, lokalnych i branżowych dokumentach strategicznych;
- 7) uwarunkowania wynikające z aktualnego stanu oraz naturalnych i antropogenicznych zmian środowiska, w tym zwłaszcza zasobów przyrody obszaru Parku i terenów otaczających;
- 8) uwarunkowania wynikające z aktualnego stanu oraz zmian zagospodarowania przestrzennego obszaru Parku i terenów otaczających;
- 9) uwarunkowania wynikające z przyjęcia następujących założeń rozwoju zrównoważonego obszaru Parku:
 - a) umożliwianie zachowania i wzbogacania oraz popularyzacji wartości przyrodniczych i krajobrazowych Parku w warunkach zrównoważonego rozwoju,
 - b) podejmowanie działań na rzecz ochrony i kształtowania wartości krajobrazowych, które powinny dotyczyć zarówno krajobrazów naturalnych, jak i historycznie ukształtowanych i tradycyjnych krajobrazów kulturowych,
 - c) preferowanie form działalności społeczno-gospodarczej zgodnej z regionalną tradycją oraz gwarantujących utrzymanie wysokich wartości przyrodniczych, w tym krajobrazowych, to jest:
 - i) leśnictwa i gospodarki leśnej zgodnej z potrzebami ochrony przyrody,
 - ii) rolnictwa zrównoważonego i ekologicznego,
 - iii) obsługi turystyki krajoznawczej i kwalifikowanej oraz agroturystyki,
 - iv) nieuciążliwego dla środowiska przetwórstwa lokalnych zasobów przyrodniczych;
 - d) włączenie problematyki ochrony walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych w zakres strategii rozwoju województwa mazowieckiego, powiatu płockiego oraz gmin Brudzeń Duży i Stara Biała, a także uwzględnienie jej w ich polityce przestrzennej,

- e) uwzględnienie, w planach gospodarowania wodami oraz warunkach korzystania z wód zlewni rzeki Skrwy Prawej, zaleceń związanych z ochroną wód Parku,
- f) zharmonizowanie planu urządzenia lasu Nadleśnictwa Płock oraz uproszczonych planów urządzenia lasów gruntów innej własności z potrzebami ochrony wartości przyrodniczych, w tym krajobrazowych, w formie przewidzianej przez obowiązujące przepisy prawa,
- g) kształtowanie przyjaznych postaw wobec przyrody, jako dziedzictwa i dobra wspólnego, w tym poprzez promocję i udostępnienie turystyczne Parku i prowadzenie działalności dydaktycznej,
- h) rozpowszechnianie informacji o najbardziej interesujących obiektach przyrodniczych i kulturowych w zakresie, w którym nie stanowi to zagrożenia dla stanu ich zachowania.

2. Wybrane uwarunkowania, mające szczególne znaczenie dla ochrony Parku wskazano na mapie, stanowiącej załącznik nr 2 do uchwały Sejmiku Województwa Mazowieckiego w sprawie ustanowienia planu ochrony dla Brudzeńskiego Parku Krajobrazowego.

Rozdział 2

Identyfikacja oraz określenie sposobów eliminacji lub ograniczania istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz ich skutków

§ 3.1. Identyfikacja oraz określenie sposobów eliminacji lub ograniczenia istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych oraz ich skutków:

Lp.	Identyfikacja zagrożeń	Sposoby eliminacji lub ograniczania istniejących i potencjalnych zagrożeń oraz ich skutków
1	2	3
Zagrożenia istniejące		
1.	Procesy erozji wodnej i wietrznej powodujące niszczenie pokrywy glebowej, zmiany ukształtowania terenu oraz przyczyniające się do wzrostu degradacji obszaru	<p>Dostosowywanie sposobów użytkowania gruntów rolnych do warunków środowiskowych, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> - utrzymywanie roślinności murawowej na terenach najbardziej narażonych na erozję, - stosowanie orki w poprzek stoku, wprowadzanie uprawy bezorkowej na stokach oraz płodozmianu i ograniczającego spływ powierzchniowy, - wprowadzenie zadrzewień śródpolnych i/lub pozostawienie resztek roślinnych na powierzchni pól (jako mulczu) na okres późnojesiennie-zimowy, - wyłączenia z zabudowy terenów skarp oraz jarów rozcinających skarpy (dna i zbocza), - wyłączenie z zabudowy obszaru w pasie do 20 m od krawędzi skarp, - wprowadzenie ograniczeń odnośnie usuwania lub niszczenia zieleni rosnącej u podnóża, na zboczach i górnych krawędziach skarp
2.	Zanieczyszczenie ściekami komunalnymi wód powierzchniowych oraz podziemnych z nieszczelnych szamb oraz w wyniku niewłaściwego składowania obornika	<p>Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej na terenie Parku.</p> <p>Kontrola szczelności szamb oraz wywozu ścieków z gospodarstw domowych, a także szczelności płyt gnojowych</p>
3.	Zanieczyszczenie wód powierzchniowych oraz podziemnych nawozami sztucznymi i naturalnymi	Ograniczenia do niezbędnego minimum stosowania nawozów sztucznych, gnojowicy i pestycydów.

	stosowanymi w rolnictwie oraz środkami ochrony roślin stosowanymi w rolnictwie i leśnictwie	<p>Promocja rolnictwa ekologicznego i pakietów rolnośrodowiskowych.</p> <p>Tworzenie stref buforowych wzdłuż brzegów cieków, poprzez odstąpienie od ich użytkowania i wprowadzenie pasów ochronnych roślinności, z wyłączeniem cennych siedlisk łąkowych wymagających ekstensywnego użytkowania</p>
4.	Niskie emisje z palenisk i kotłowni przydomowych w Parku powodujące ponadnormatywne stężenie benzo(a)pirenu i pyłu zawieszanego PM10 w powietrzu	<p>Opracowanie i wdrożenie programów ograniczania „niskiej emisji”, w tym poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zmianę urządzeń grzewczych na bardziej nowoczesne, - Skuteczne egzekwowanie obowiązujących przepisów dotyczących zakazu spalania odpadów w kotłowniach przydomowych, - stworzenie i promocję instrumentów finansowo-prawnych motywujących mieszkańców do wykorzystywania odnawialnych źródeł energii
5.	Zmiany stosunków wodnych	<p>Wykluczenie w studiach i planach zagospodarowania przestrzennego lokalizacji zabudowy w na terenach o płytkim poziomie wód podziemnych oraz w obrębie siedlisk związanych z mokradłami.</p> <p>Wdrażanie i realizacja programów małej retencji.</p> <p>Przywrócenie prawidłowego funkcjonowania systemów melioracyjnych, na zasadzie zrównoważenia odprowadzania i zatrzymywania wód w zależności od panujących warunków hydrologicznych w zlewniach</p>
6.	<p>Sukcesja w obrębie:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) łąkowych zbiorowisk roślinnych; 2) leśnych zbiorowisk roślinnych polegająca na procesie grądowienia w łągach, łągowieniu olsów; 3) dąbrów świetlistych; 4) jezior, starorzeczy i drobnych zbiorników wodnych 	<p>Przywrócenie lub utrzymanie użytkowania łąkowego, łąkowo-pasterskiego lub pasterskiego. Wdrażanie pakietów: rolnictwo zrównoważone, utrzymanie łąk ekstensywnych oraz ochrona gleb i wód.</p> <p>Usuwanie krzewów i drzew oraz ich nalotu jako skutecznej metody ograniczania i hamowania procesów sukcesji w obrębie nieleśnych siedlisk przyrodniczych.</p> <p>Wdrażanie i realizacja programów małej retencji na terenach leśnych, odstąpienie od konserwacji rowów, których utrzymanie nie jest niezbędne dla prawidłowo funkcjonującej gospodarki leśnej, wyłączenie z użytkowania drzewostanów najcenniejszych płatów lasów łągowych i olsów.</p> <p>Przeciwdziałanie sukcesji (grądowieniu) poprzez poprawę warunków świetlnych w runie poprzez redukcję podszytu oraz eliminację gatunków niezgodnych z siedliskiem.</p> <p>Spowolnienie procesu wypłykania i starzenia się zbiorników poprzez ewentualne koszenie szuwarów i redukcję roślinności wodnej wraz z uśnięciem poza zbiorniki uzyskanej biomasy</p>
7.	Ekspansja obcych geograficznie, synantropijnych gatunków roślin, szczególnie dębu czerwonego	Zwalczanie obcych gatunków inwazyjnych zgodnie z Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE)

	<i>Quercus rubra</i> , robinii akacjowej <i>Robinia pseudoacacia</i> , nawłoci późnej <i>Solidago gigantea</i> , niecierpka drobnokwiatowego <i>Impatiens parviflora</i> , kolczurki klapowanej <i>Echinocystis lobata</i>	nr 1143/2014 z 22 października 2014 r. w sprawie działań zapobiegawczych i zaradczych w odniesieniu do wprowadzania i rozprzestrzeniania inwazyjnych gatunków obcych (Dz. Urz. UE, L317/35 z 4 .11.2014 r.) oraz Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 9 września 2011 r. w sprawie listy roślin i zwierząt gatunków obcych, które w przypadku uwolnienia do środowiska przyrodniczego mogą zagrozić gatunkom rodzimym lub siedliskom przyrodniczym (Dz.U. z 2011 r. Nr 210 poz. 1260). Stopniowa eliminacja obcych gatunków inwazyjnych w trakcie prowadzonych zabiegów hodowlanych. Prowadzenie systematycznych działań związanych z usuwaniem niecierpka drobnokwiatowego w lasach. Nie realizowanie wykonania nasadzeń gatunkami obcymi geograficznie w lasach
8.	Zbyt jednolita struktura wiekowa i gatunkowa drzewostanów. Niewielki udział starych okazałych drzew, których kora jest optymalnym siedliskiem dla epifitycznych mszaków i porostów; ubożenie siedlisk ze względu na zbyt małe zasoby martwego drewna	Sukcesywna przebudowa drzewostanów uwzględniająca warunki siedliskowe. Wprowadzanie gatunków domieszkowych i biocenotycznych. Pozostawianie martwego drewna, w tym grubowymiarowego
9.	Zabudowa i zaorywanie lądowych ekosystemów nieleśnych, szczególnie w bezpośrednim sąsiedztwie miejscowości leżących na terenie Parku	Wyłączenie z zabudowy cennych lądowych ekosystemów nieleśnych. Wyznaczenie w mpzp gmin szczególnie cennych obszarów z roślinnością łąkową i odstąpienie od ich zaorywania oraz od intensyfikacji gospodarki rolnej. Utrzymanie łąk jako trwałych użytków zielonych, między innymi w wyniku wdrażania stosownych pakietów programów rolnośrodowiskowych
10.	Intensyfikacja i chemizacja rolnictwa powodujące systematyczną degradację zbiorowisk synantropijnych, w tym zwłaszcza zbiorowisk segetalnych	Promowanie tzw. „rolnictwa ekologicznego”, którego produktem jest zdrowa żywność dla odbiorcy indywidualnego, wspieranie gospodarstw drobnopowierzchniowych, gdzie wykorzystywane są tradycyjne metody gospodarowania. Realizacja programów wspierających drobnych przedsiębiorców z wykorzystaniem środków zewnętrznych
11.	Niedostateczny udział martwego drewna i obumierających (w tym dziuplastych) drzew w lasach, przede wszystkim poza obszarami rezerwatów przyrody	Zwiększenie udziału martwego drewna w lasach gospodarczych, w tym również stojących zamierających drzew
12.	Usuwanie drzew z krajobrazu rolniczego, w tym szpalerów i alei drzew przydrożnych bądź też ich uszkodzenie w wyniku źle przeprowadzanych zabiegów leczniczych	Pozostawianie drzew w krajobrazie kulturowym, w szczególności tych o największym znaczeniu dla fauny, a więc starych i dziuplastych, z dopuszczeniem usuwania jedynie okazów zagrażających zdrowiu i życiu ludzkiemu
13.	Obniżenie poziomu wód gruntowych, prowadzące do wysychania niektórych drobniejszych cieków wodnych w szczególności w	Rezygnacja z melioracji i odwadniania zarówno gruntów leśnych jak i rolniczo użytkowanych, w szczególności w obrębie siedlisk podmokłych.

	okresie letnim. Zjawisko to mocno zaznacza się m.in. na niewielkich ciekach wodnych okresowo zupełnie wysychających (np. w rez. Brudzeńskie Jary), jak również w zbiornikach wodnych	Realizacja programów małej retencji
14.	Rozwój zabudowy letniskowej, w szczególności w bezpośrednim sąsiedztwie zbiorników wodnych i rzek	Niedopuszczanie do zabudowy i grodzenia obszarów położonych odległości poniżej 100 m od brzegu naturalnych zbiorników i cieków wodnych
15.	Ekspansja obcych gatunków inwazyjnych, prowadząca do zmian w ugrupowaniach rodzimej fauny w wyniku konkurencji, zarówno siedliskowej jak i pokarmowej. Jednym z głównych źródeł napływu gatunków inwazyjnych jest Zbiornik Włocławski, z którego do wód Parku wniknęło kilka obcych gatunków ryb, skorupiaków, a także mięczaków. Ponadto obecność niektórych gatunków może być wynikiem celowego wsiedlania na teren Parku (np. bażant, karaś złocisty)	Rezygnacja z wsiedlania na teren Parku gatunków obcych. Niedopuszczanie do wypuszczania odłowionych gatunków obcego pochodzenia, w tym również odłowionych ryb. Redukcja obcych gatunków łownych (jenot, norka amerykańska) przez koła łowieckie działające na terenie Parku
16.	Zwiększona śmiertelność zwierząt na drogach w miejscach	Oznakowanie fragmentów dróg o najwyższym ryzyku kolizji, czyli w miejscach przecięcia korytarzy ekologicznych oraz przebiegających w bezpośrednim sąsiedztwie zbiorników wodnych. Promowanie działań (np. w ramach zajęć szkolnych) uświadamiających wpływ kolizji drogowych na populacje zwierząt w połączeniu np. z akcjami chwytania i przenoszenia płazów na newralgicznych odcinkach dróg. W przypadku budowy nowych lub przebudowy istniejących przepustów drogowych i mostów uwzględnienie możliwości ich wykorzystania przez migrujące zwierzęta
17.	Izolacja populacji płazów w zbiornikach oddalonych od korytarzy ekologicznych bądź też otoczonych przez siedliska stanowiące barierę migracyjną. Zagrożenie w szczególności dotyczy zbiorników położonych na obszarach zwartej zabudowy i zlokalizowanych w bezpośrednim sąsiedztwie dróg o dużym natężeniu ruchu pojazdów	Odtwarzanie połączeń pomiędzy zbiornikami wodnymi jak również między zbiornikami a innymi miejscami potencjalnego zimowania (lasy) poprzez kształtowanie lub wzmacnianie sieci korytarzy ekologicznych
18.	Zabudowa hydrotechniczna rzek prowadząca do zaburzenia reżimu hydrologicznego, a tym samym pogorszenia warunków siedliskowych i możliwości migracyjnych fauny reofilnej	Niedopuszczanie do wznoszenia na rzekach w granicach Parku konstrukcji hydrotechnicznych niewyposażonych w rozwiązania umożliwiające migrację organizmów wodnych. W przypadku istniejących konstrukcji poprzecznych występujących w korycie rzek przeprowadzenie ich modernizacji celem umożliwienia migracji organizmów wodnych
19.	Niszczenie obiektów historycznych wpisanych do rejestru lub ewidencji zabytków, brak troski właścicieli o ich stan oraz nieodpowiednie zagospodarowanie ich otoczenia	Ustalenie właścicieli bądź wprowadzenie inwestorów zastępczych. Zwiększenie nadzoru Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz skuteczna egzekucja prawna dbania o

		<p>obiekty zabytkowe.</p> <p>Szybka rewitalizacja obiektów.</p> <p>Użytkowanie obiektów w sposób zapewniający przywrócenie do pierwotnej formy.</p> <p>Edukacja historyczna o obiektach i pełnionych przez nich funkcjach</p>
20.	Niszczenie oraz nieodpowiednie zabezpieczenie lub renowacja obiektów małej architektury sakralnej - krzyży, kapliczek oraz nieodpowiednie zagospodarowanie ich otoczenia	<p>Wpis najcenniejszych obiektów do ewidencji konserwatorskiej wojewódzkiej oraz gminnych.</p> <p>Nadzór konserwatorski w trakcie remontów i konserwacji.</p> <p>Dostosowanie zagospodarowania do potrzeb ekspozycji obiektów, w tym eliminacja lub zasłonięcie elementów dysharmonijnych</p>
21.	Niszczenie i brak troski o miejsca historyczne, w tym cmentarze, mogiły, szczególnie leśne, a także o miejsca pamięci narodowej	<p>Identyfikacja i oznaczenie miejsc historycznych.</p> <p>Oczyszczenie obiektów ze śmieci.</p> <p>Odsłonięcie obiektów zarośniętych.</p> <p>Zwiększenie nadzoru przez służby Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a także społecznych opiekunów zabytków.</p> <p>Podnoszenie świadomości ludzkiej w dziedzinie ochrony zabytków, poprzez m.in. działania popularyzatorskie i edukację szkolną</p>
22.	Wprowadzanie obcego architektonicznie, bezstylowego, szpecącego krajobraz budownictwa mieszkaniowego, rekreacyjnego i usługowego	<p>Zastosowanie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego standardów architektoniczno-urbanistycznych określonych w planie ochrony Parku.</p> <p>Objęcie większych fragmentów Parku miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, opracowywanymi dla całych sołectw.</p> <p>Zwiększenie nadzoru przez służby Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz przez Powiatowego Inspektora Nadzoru Budowlanego, a także społecznych opiekunów zabytków</p>
23.	Zaśmiecanie terenu Parku, m.in. w obszarach koncentracji ruchu turystycznego i rekreacji	<p>Zwiększenie efektywności gospodarki odpadami, np. poprzez większą liczbę kontenerów i pojemników na odpady oraz sukcesywne ich opróżnianie i poprzez regularne kontrolowanie i sprzątanie miejsc narażonych na zaśmiecenie, w tym zwłaszcza poboczy dróg i parkingów leśnych.</p> <p>Rozwijanie programów edukacji ekologicznej</p>
24.	Nadmierna penetracja turystyczna wybranych obszarów cennych przyrodniczo w wyniku lokalizacji miejsca wypoczynkowego w rejonie Sikorza wymagającego dotarcia przez rezerwat i obszar Natura 2000	<p>Dostosowanie intensywności i sposobu zagospodarowania do uwarunkowań przyrodniczych.</p> <p>Monitoring ruchu turystycznego.</p> <p>Koordinacja działań prowadzonych przez wszystkie zainteresowane jednostki w zakresie udostępnienia obszaru Parku i jego otuliny do celów rekreacyjno-</p>

		turystycznych. Rozwijanie programów edukacji ekologicznej
25.	Brak strefy buforowej dla rezerwatu Sikórz od strony wschodniej w rejonie Sikorza	Kształtowanie otoczenia rezerwatu w sposób umożliwiający zachowanie powiązań przyrodniczych
26.	Zagrożenia dla strefy buforowej rezerwatu Sikórz od strony zachodniej (wysunięta północna część rezerwatu) - spływ wód zawierających środki ochrony roślin	Wprowadzenie dolesień w strefie otaczającej od zachodu północną część rezerwatu Sikórz
27.	Spontaniczny rozwój turystyki kwalifikowanej w zakresie turystyki rowerowej, konnej, nordic-walking	Oznakowanie wytyczonych tras, które uwzględniają potrzeby różnych grup użytkowników. Rozdzielenie szlaków w celu ograniczenia konfliktów pomiędzy różnymi użytkownikami (np. konni, rowerzyści, piesi) a w miejscach gdzie nie będzie to możliwe wprowadzenie znaków ostrzegawczych o wspólnym użytkowaniu tras. Wprowadzenie ograniczeń odnośnie maksymalnej liczby użytkowników w jednostce czasu w rezerwach
28.	Nadmierne obciążenie szlaku kajakowego Skrzy Prawej	Monitoring liczby turystów uczestniczących w spływach kajakowych. Uzgodnienie z organizatorami spływów ograniczenia liczby uczestników spływów do 100 osób dziennie. Uzgodnienie z organizatorami spływów zasady ich zgłaszania służbom Parku z wyprzedzeniem 14 dni. Zachowania zwalonych drzew w korycie Skrzy Prawej z uwagi na walory przyrodnicze
29.	Zwiększona presja na zasoby i walory Parku w efekcie rozwoju turystyki pobytowej	Uwzględnienie cenneści i wrażliwości zasobów przyrodniczych w planowaniu przestrzennym gmin. Rozbudowa kanalizacji w granicach Parku, zwłaszcza w rejonie Janoszyca i jeziora Józefowskiego
30.	Nadmierna penetracja kompleksu leśnego Brwilno i wykorzystywanie go m.in. spacerów z psami	Wytyczenie miejsc do spacerów z psami poza kompleksem leśnym
31.	Zagrożenie dla zdrowia i życia turystów na stromych odcinkach szlaku czerwonego w wyniku jego dopuszczenia do jazdy na rowerze	Wprowadzenie oznakowania odcinków szlaku czerwonego nie nadających się do jazdy na rowerze oraz zabezpieczeń (poręcze) w szczególnie stromych odcinkach
Zagrożenia potencjalne (P)		
32.	Zalesianie łąk i nieużytków będących jednocześnie cennymi siedliskami przyrodniczymi	Wyłączenie z zalesień cennych siedlisk nieleśnych
33.	Eliminacja martwego stojącego i leżącego drewna, wykrotów i złomów w wyniku cięć sanitarnych i innych zabiegów prowadzonych zarówno w lasach jak i w parkach, prowadząca do zubożenia flory i fauny związanej z martwym i rozkładającym się drewnem, w szczególności fauny bezkręgowców saproksylicznych oraz epiksylicznej mykoflory i brioflory	Zapewnienie organizmom saproksylicznym zróżnicowanego rodzajowo materiału żywicielskiego, poprzez pozostawianie korzeni, pni, konarów, gałęzi, wierzchołków, itd., w różnym stopniu rozkładu: materiał obumierający, martwy, wstępnie rozkładający się i butwiejący oraz w różny sposób rozmieszczonego przestrzennie: drzewa stojące, leżące, złomy, karpny, itd. Nieusuwanie drzew obumierających i martwych,

		zwłaszcza starych drzew liściastych oraz drzew zamierających i dziuplastych. Pozostawianie w odnawianych oddziałach kęp starodrzewu o powierzchni co najmniej 5 arów do naturalnego rozpadu
34.	Przerywanie połączeń ekologicznych oraz izolacja poszczególnych części Parku wskutek zabudowy nowych terenów	Uwzględnienie połączeń ekologicznych w polityce przestrzennej gmin, w tym wyłączenie z zabudowy korytarzy ekologicznych
35.	Wycinka zadrzewień i zakrzewień śródpolnych, w tym stanowiących siedlisko chronionych gatunków owadów, w celu zwiększenia powierzchni gruntów lub ich komasacji. Wycinka drzew i krzewów wzdłuż dróg i cieków, w tym stanowiących siedlisko chronionych gatunków owadów, w trakcie prac związanych z ich konserwacją lub modernizacją	Skuteczne egzekwowanie obowiązujących przepisów dotyczących zakazu likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych. Wprowadzenie programu ochrony i odtwarzania zadrzewień śródpolnych oraz przydrożnych. Wyznaczenie i rozbudowa sieci korytarzy ekologicznych. Obejmowanie najcenniejszych drzew i alej ochroną prawną jako pomników przyrody
36.	Ruch kołowy prowadzący do śmiertelności zwierząt na drogach	Ustawienie ogrodzeń dla płazów wzdłuż dróg, w miejscach o nasilonej śmiertelności. Ustawienie znaków drogowych informujących o szlakach migracji zwierząt. Rozważenie możliwości wykonania przejść dla płazów na szlakach ich regularnej migracji wiosennej i jesiennej
37.	Konflikty z użytkownikami gruntów wynikające ze szkód powodowanych przez bobry i wydry	Łagodzenie ewentualnych konfliktów wynikających z działalności bobra i wydry na terenie Parku poprzez stosowanie i jednoczesne promowanie nieszkodliwych dla gatunku metod zapobiegania szkodom. Prowadzenie edukacji ekologicznej mającej na celu zmianę stosunku społeczeństwa do wydry i bobra
38.	Stosowanie środków ochrony roślin mogących wpływać na miejscowe populacje zapylaczy a także organizmów wodnych po dostaniu się do wód powierzchniowych	Ograniczenie stosowania środków ochrony roślin
39.	Zanieczyszczenie wód powierzchniowych, w wyniku awarii lub zrzutów nieoczyszczonych ścieków, mogące mieć poważny wpływ na stan populacji fauny wodnej (m.in. małże, ryby)	Niedopuszczanie do wprowadzania nieoczyszczonych ścieków do ziemi oraz wód powierzchniowych. Uregulowanie kwestii kanalizacji i odprowadzania ścieków w górnych odcinkach rzek, w tym kontrole szczelności bezodpływowych zbiorników na ścieki
40.	Penetracja terenów leśnych Parku przez quady i motocykle crossowe	Konsekwentne egzekwowanie zakazu wjazdu pojazdów do lasu przez straż leśną, Państwową Straż Rybacką i policję. Utworzenie torów dla quadów i motocykli crossowych poza terenami cennymi przyrodniczo
41.	Zwiększona penetracja obszarów atrakcyjnych przyrodniczo o niewielkiej odporności na wydeptywanie, w tym wąwozów i stoków	Utworzenie oznakowanych szlaków pieszych, miejsc wypoczynkowych i punktów widokowych w atrakcyjnych krajobrazowo miejscach

2. Identyfikacja oraz określenie sposobów eliminacji lub ograniczenia istniejących i potencjalnych zagrożeń zewnętrznych oraz ich skutków:

Lp.	Identyfikacja zagrożenia	Sposoby eliminacji lub ograniczenia istniejących i potencjalnych zagrożeń i jego skutków
1	2	3
Zagrożenia istniejące i potencjalne		
1.	Zmiany klimatyczne charakteryzujące się wzrostem średniej temperatury rocznej przy jednoczesnym pozostaniu na stałym poziomie sumy opadów rocznych, prowadzące do wzrostu parowania wód kosztem ich infiltracji do poziomów wodonośnych i wód powierzchniowych oraz obniżania się poziomu wód gruntowych i przesuszenia siedlisk	Ograniczenie odpływu wód poprzez likwidację części rowów melioracyjnych oraz zaniechanie, tam, gdzie nie jest to niezbędne, konserwacji systemu drenarskiego, a także poprzez budowę niewielkich spiętrzeń
2.	Obniżanie się zwierciadła pierwszego horyzontu wód podziemnych wokół Parku	Wykorzystywanie warunków środowiskowych dla potrzeb zwiększenia retencji wodnej (poprawa struktury gleb, renaturyzacja cieków i ich dolin). Propagowanie zachowań sprzyjających oszczędzaniu wody przez działania edukacyjno-promocyjne (akcje, kampanie skierowane do wszystkich grup społecznych)
3.	Niskie emisje z palenisk kotłowni przydomowych spoza Parku powodujące ponadnormatywne stężenie benzo(a)pirenu i pyłu zawieszonego PM10 w powietrzu	Opracowanie i wdrożenie programów ograniczania „niskiej emisji”, w tym poprzez: - zmianę urządzeń grzewczych na bardziej nowoczesne, - skuteczne egzekwowanie obowiązujących przepisów dotyczących zakazu spalania odpadów w kotłowniach przydomowych, - stworzenie i promocję instrumentów finansowo-prawnych motywujących mieszkańców do wykorzystywania odnawialnych źródeł energii
4.	Zanieczyszczenia powietrza (m.in. związkami siarki i azotu) docierające na teren Parku z bliskiego i dalszego sąsiedztwa a powodujące zakwaszenie gleb	Brak możliwości przeciwdziałania w skali lokalnej
5.	Presja urbanizacyjna w bezpośrednim otoczeniu Parku powodująca dalszą fragmentację terenów otwartych, zmniejszenie różnorodności biologicznej oraz wzrost ładunku zanieczyszczeń wprowadzanych na obszar Parku oraz zmniejszanie areału lub zanikanie siedlisk i stanowisk rzadkich i chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów	Racjonalny rozwój jednostek osadniczych w otoczeniu Parku. Uzbrojenie terenu w techniczną infrastrukturę ochrony środowiska. Wprowadzenie w studiach i planach zagospodarowania przestrzennego zapisów wykluczających zabudowę i zainwestowanie terenu w najcenniejszych obszarach łąk oraz w dolinach rzek
6.	Zanikanie wokół Parku łąk i pastwisk, ważnych jako siedliska gatunków zwierząt występujących w granicach Parku, w wyniku ich zaorywania, zalesiania lub zaniechania użytkowania	Utrzymanie łąk i pastwisk jako trwałych użytków zielonych między innymi w wyniku wdrażania stosownych pakietów programów rolnośrodowiskowych. Wyłączenie z zalesień cennych siedlisk nieleśnych
7.	Wnikanie gatunków obcych, w tym gatunków inwazyjnych z wód Zbiornika Włocławskiego	Niedopuszczanie do wypuszczania na wolność odłowionych gatunków obcego pochodzenia, w tym również odłowionych ryb. Redukcja obcych gatunków łownych (jenot, norka

		amerykańska) przez koła łowieckie działające na terenie Parku i w jego otoczeniu
8.	Obniżenie poziomu wód gruntowych wokół Parku, prowadzące do wysychania niektórych drobniejszych cieków wodnych w szczególności w okresie letnim	Rezygnacja z melioracji i odwadniania zarówno gruntów leśnych jak i rolniczo użytkowanych, w szczególności w obrębie siedlisk podmokłych. Realizacja programów małej retencji. Wykorzystywanie warunków środowiskowych dla potrzeb zwiększenia retencji wodnej (poprawa struktury gleb, renaturyzacja cieków i ich dolin). Propagowanie zachowań sprzyjających oszczędzaniu wody przez działania edukacyjno-promocyjne (akcje, kampanie skierowane do wszystkich grup społecznych)
9.	Stosowanie środków ochrony roślin mogących wpływać na miejscowe populacje zapylaczy a także organizmów wodny po dostaniu się do wód powierzchniowych	Ograniczenie stosowania środków ochrony roślin na terenie otuliny Parku
10.	Zanieczyszczenie wód powierzchniowych, w zlewni powyżej Parku, w tym również okresowe, mogące mieć poważny wpływ na stan populacji fauny wodnej (m.in. małże, ryby)	Niedopuszczanie do wprowadzania nieoczyszczonych ścieków do ziemi oraz wód powierzchniowych. Uregulowanie kwestii kanalizacji i odprowadzania ścieków w górnych odcinkach rzek, w tym kontrole szczelności bezodpływowych zbiorników na ścieki. Ograniczenie w stosowaniu nawożenia pól i sadów w obszarze górnej części zlewni Skrwy Prawej - rynna Karwosiecka
11.	Intensywny rozwój Brudzenia Dużego jako wielofunkcyjnego ośrodka wiejskiego, w tym: - degradacja walorów przyrodniczych - rozwój terenów obrzeża doliny Skrwy Prawej, - degradacja walorów krajobrazowych - rozbudowa Bądkowa Kościelnego	Ograniczenie zmian w przeznaczeniu terenów. Ograniczanie rozpraszania zabudowy. Ograniczenie intensywności i wysokości zabudowy w terenach o szczególnych walorach krajobrazowych. Kształtowanie harmonijnego krajobrazu współczesnego i form zabudowy w dostosowaniu do walorów krajobrazowych Parku
12.	Intensywny rozwój Sikorza jako wielofunkcyjnego ośrodka wiejskiego i związana z tym zwiększona antropopresja na tereny Parku i rezerwatu Sikórz (przeznaczenie terenów pod różne rodzaje zabudowy według ustaleń MPZP)	Ograniczenie zmian w przeznaczeniu terenów. Kształtowanie stref buforowych wokół rezerwatów przyrody. Ograniczenie intensywności i wysokości zabudowy w terenach szczególnie cennych przyrodniczo
13.	Intensywny rozwój Maszewa, Maszewa Dużego i Brwilna jako zaplecza mieszkaniowego dla Płocka, w tym: - degradacja lub utrata walorów krajobrazowych, atrakcyjnych widoków, utrudnienie łączności ekologicznej między dużym kompleksem leśnym a doliną Wisły, - potencjalnie większa antropopresja na BPK i rezerwat Brwilno (z uwagi na planowaną zabudowę mieszkaniową).	Ograniczenie zmian w przeznaczeniu terenów. Kształtowanie stref buforowych wokół rezerwatów przyrody. Ograniczenie intensywności i wysokości zabudowy w terenach szczególnie cennych przyrodniczo. Kształtowanie harmonijnego krajobrazu współczesnego i form zabudowy w dostosowaniu do walorów krajobrazowych Parku

14.	<p>Chaotyczny, nieuporządkowany rozwój przestrzenny miejscowości, przyczyniający się do:</p> <ul style="list-style-type: none"> - degradacji lub utraty walorów krajobrazowych w związku z wprowadzaniem zabudowy o niejednorodnej formie architektonicznej i różnej stylistyce elementów zagospodarowania terenu (np. ogrodzeń): - obniżaniem walorów fizjonomicznych i zaburzeniem struktury krajobrazu w wyniku wprowadzania zabudowy w układzie rozproszonym forma zabudowy: zabudowa rozproszona - degradacji tożsamości krajobrazu wiejskiego i spójności architektonicznej zabudowy w wyniku powstawania nowej zabudowy mieszkaniowej stylistycznie odcinającej się od tradycyjnej dla tych obszarów zabudowy 	<p>Ograniczenie zmian w przeznaczeniu terenów.</p> <p>Ograniczanie rozpraszania zabudowy.</p> <p>Opracowanie katalogu form budownictwa uwzględniającego cechy stylistyczne tradycyjnej zabudowy.</p> <p>Kształtowanie harmonijnego krajobrazu współczesnego i form zabudowy w dostosowaniu do walorów krajobrazowych Parku</p>
15.	<p>Rozwój przestrzenny zabudowy prowadzący potencjalnie do degradacji lub utraty walorów kulturowych na terenach stanowisk archeologicznych wymagających ochrony konserwatorskiej</p>	<p>Ograniczenie zmian w przeznaczeniu terenów.</p> <p>Kształtowanie harmonijnego krajobrazu współczesnego i form zabudowy związanej w dostosowaniu do walorów krajobrazowych Parku</p>
16.	<p>Eksploatacja surowców (kopalnia kruszywa naturalnego w Cierszewie) – stanowiąca potencjalne zagrożenie dla stosunków wodnych</p>	<p>Skuteczne egzekwowanie obowiązujących przepisów dotyczących rekultywacji terenu po zakończeniu eksploatacji</p>
17.	<p>Ekspansja zabudowy rekreacyjnej letniskowej oraz całorocznej ściśle sąsiadującej z Parkiem</p>	<p>Opracowanie i konsekwentne przestrzeganie wytycznych do planów miejscowych definiujące priorytet zachowania funkcji przyrodniczych regionu z uwzględnieniem powiązań kulturowych</p>
18.	<p>Zwiększenie ruchu pojazdów wzdłuż dróg wojewódzkich przecinających Park</p>	<p>Zmiany organizacji ruchu ograniczające ruch pojazdów ciężarowych</p>
19.	<p>Podejmowanie decyzji z obszaru strategicznego zarządzania zagospodarowaniem regionu, pogarszających ciągłość powiązań przyrodniczych oraz wpływających na degradację wizualną krajobrazu</p>	<p>Dbłość o zapewnienie drożności korytarzy ekologicznych powiązanych z obszarem Parku, poprzez stosowanie stosownych zapisów w dokumentach planistycznych gmin</p>

Rozdział 3

Obszary realizacji działań ochronnych

§ 4.1. W obrębie Parku wyznacza się następujące obszary realizacji działań ochronnych, zwane dalej strefami:

- 1) BS - strefy utrzymania istniejącego sposobu użytkowania terenu (ochrona stabilizująca):
 - a) BS_1 – strefy zachowania tradycyjnego krajobrazu rolniczego i innych terenów otwartych,
 - b) BS_2 - strefy zachowania krajobrazu leśnego,
 - c) BS_3 – strefy zachowania wód powierzchniowych, obszarów podmokłych i stref źródłiskowych,
 - d) BS_4 - strefy zachowania tradycyjnego układu zabudowy,
 - e) BS_5 - strefy zachowania założeń parkowych, cmentarnych i innych terenów zieleni;

- 2) BK - strefy i miejsca zmiany istniejącego stanu środowiska przyrodniczego lub kulturowego poprzez wywołanie ukierunkowanych procesów (ochrona kreatywna):
 - a) BK_1 – strefy przeciwdziałania zmniejszaniu i fragmentacji terenów otwartych, w tym łąkowych i murawowych, w wyniku samoistnej sukcesji lasu lub celowego zalesiania,
 - b) BK_2 – strefy modyfikacji gospodarki leśnej,
 - c) BK_3 – strefy i miejsca poprawy stosunków wodnych,
 - d) BK_4 – strefy dopuszczalnego zainwestowania (obszary zainwestowane lub wskazane do zainwestowania),
 - e) BK_5 - inne strefy i miejsca aktywnych działań ochronnych;
- 3) C - obszary i obiekty objęte rekomendacjami Planu ochrony:
 - a) C_1 - strefy ochrony krajobrazów w obrębie krajobrazów o cechach priorytetowych,
 - b) C_2 - obiekty lub obszary o najwyższych wartościach kulturowych, zasługujące na objęcie dodatkową formą ochrony prawnej.

2. Lokalizację stref wskazano na mapie, stanowiącej załącznik nr 3 do uchwały Sejmiku Województwa Mazowieckiego w sprawie ustanowienia planu ochrony dla Brudzeńskiego Parku Krajobrazowego.

Rozdział 4

Zakres prac związanych z ochroną przyrody i kształtowaniem krajobrazu

§ 5. Zaleca się następujący zakres prac w sferze prawnej związanych z ochroną przyrody i kształtowaniem krajobrazu:

1) objęcie, w celu pełniejszej i bardziej skutecznej ochrony krajobrazów kulturowych Parku, dodatkowymi formami ochrony prawnej lub planistycznej następujących obszarów i obiektów o najwyższych wartościach kulturowych:

L.p.	Kod strefy	Zalecana forma ochrony	Lokalizacja	Charakterystyka
1	2	3	4	5
1.	C_2.1	Wpis do rejestru zabytków	Sikórz; Obręb ew. 32, działka ew. 199/1	Kaplica cmentarna na cmentarzu przykościelnym
2.	C_2.2	Wpis do rejestru zabytków	Karwosieki Cholewice; Obręb ew. 14, działka ew. 219	Dwór drewniano-murowany
3.	C_2.3	Wpis do rejestru zabytków	Karwosieki Cholewice; Obręb ew. 14, działka ew. 64	Aleja
4.	C_2.4	Wpis do rejestru zabytków	Radotki; Obręb ew. 25, działka ew. 10/3	Zagroda młynarska (młyn i dom młynarza)
5.	C_2.5	Wpis do gminnej ewidencji zabytków	Sikórz; Obręb ew. 32, działka ew. 266	Fragmenty fundamentów drewnianego młyna wodnego
6.	C_2.6	Wpis do gminnej ewidencji zabytków	Józefów; Obręb ew. 20, działki ew. 208	Cmentarz choleryczny z karawaką
7.	C_2.7	Wpis do gminnej ewidencji zabytków	Sikórz; Obręb ew. 32, działka ew. 101/2	Kapliczka
8.	C_2.8	Wpis do gminnej ewidencji zabytków	Józefów; Obręb ew. 28, działka ew. 133	Kapliczka

9.	C_2.9	Wpis do gminnej ewidencji zabytków	Lasotki; Obręb ew. 19, działka ew. 81/1	Krzyż przydrożny
10.	C_2.10	Wpis do gminnej ewidencji zabytków	Wisokitno; Obręb ew. 28, działka ew. 127	Krzyż przydrożny
11.	C_2.11	Utworzenie strefy ochrony konserwatorskiej	Karwosieki Cholewice; Obręb 14, dz. ewid. 9/1, 10/1, 13/1, 15/1, 17/2, 18, 22, 44/2, 47/3, 49/1, 49/2, 49/3, 53/1, 53/4, 53/5, 57, 59/1, 59/2, 60, 61/1, 61/2, 72/2, 72/3, 74/1, 74/2, 75, 86, 95, 107, 110/1, 112/1, 218, 220, 221/1, 221/2; obręb 15, dz. ewid. 18/1, 20/2, 21/1, 22/4; obręb 20, dz. ewid. 208	Strefa ochrony konserwatorskiej wokół zespołu dworsko-parkowego-folwarcznego w Karwosiekach Cholewicach
12.	C_2.12	Utworzenie strefy ochrony konserwatorskiej	Sikórz; Obręb 32, dz. ewid. 9, 95/4, 95/5, 97/1, 97/2, 98, 101/1, 101/2, 126, 127, 128, 269	Strefa ochrony konserwatorskiej wokół cmentarzu parafialnego w Sikorzu

2) uwzględnienie w trakcie prac nad audytem krajobrazowym województwa mazowieckiego wykonywanym zgodnie art. 38a Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1945) następujących stref ochrony krajobrazów w obrębie krajobrazów o cechach priorytetowych:

L.p.	Kod strefy	Proponowana nazwa	Lokalizacja	Charakterystyka
1	2	3	4	5
1.	C_1.1	„Strefa Karwosieki Cholewice”	Cholewice, gm. Brudzeń Duży, powierzchnia ok. 52,5 ha	Obejmuje strefę ochrony fizjonomicznych walorów krajobrazu: ekspozycja na zespół dworski, krajobraz mozaiki użytkowania w głęboko wciętej dolinie
2.	C_1.2	„Strefa Bądkowo Kościelne”	Bądkowo Kościelne – Brudzeń Duży, gm. Brudzeń Duży, powierzchnia ok. 146 ha	Obejmuje strefę ochrony fizjonomicznych walorów krajobrazu: zachowanie wyraźnie zaakcentowanej w krajobrazie głębokiej doliny rzecznej z rozległymi widokami oraz zachowanie strefy ochrony ekspozycji
3.	C_1.3	„Strefa Brudzeńskie Jary 1”	Bądkowo Kościelne – Brudzeń Duży – Parzeń, gm. Brudzeń Duży, powierzchnia ok. 187,5 ha	Obejmuje strefę ochrony fizjonomicznych walorów krajobrazu: zachowanie wyraźnie zaakcentowanej w krajobrazie głębokiej doliny rzecznej z rozległymi widokami
4.	C_1.4	„Strefa Brudzeńskie Jary 2”	Parzeń Janówek, gm. Brudzeń Duży, powierzchnia ok. 18 ha	Obejmuje strefę ochrony fizjonomicznych walorów krajobrazu: zachowanie wyraźnie zaakcentowanej w krajobrazie niewielkiej doliny powiązanej krajobrazowo z doliną Skrwy Prawej
5.	C_1.5	„Dolina Skrwy w Robertowie”	Parzeń Janówek – Robertowo, gm. Brudzeń Duży, powierzchnia ok. 101 ha	Obejmuje strefę ochrony fizjonomicznych walorów krajobrazu: zachowanie wyraźnie zaakcentowanej w krajobrazie głębokiej doliny (ponad 40 m) z atrakcyjnymi widokami
6.	C_1.6	„Dolina Skrwy w Parzeniu”	Sikórz, gm. Brudzeń Duży, powierzchnia ok. 26 ha	Obejmuje strefę ochrony fizjonomicznych walorów krajobrazu: zachowanie wyraźnie zaakcentowanej w

				krajobrazie głębokiej doliny (ponad 40 m) z atrakcyjnymi widokami
7.	C_1.7	„Dolina Skrwy Sikórz”	Sikórz – Kobierniki, gm. Brudzeń Duży, powierzchnia ok. 315,5 ha	Obejmuje strefę ochrony fizjonomicznych walorów krajobrazu: zachowanie wyraźnie zaakcentowanej w krajobrazie głębokiej doliny (ponad 40 m) z cennymi drzewostanami
8.	C_1.8	„Dolina Skrwy Osada Młynarza”	Kobierniki – Radotki, gm. Brudzeń Duży, powierzchnia ok. 83 ha	Obejmuje strefę ochrony fizjonomicznych walorów krajobrazu: zachowanie wyraźnie zaakcentowanej w krajobrazie głębokiej doliny rzecznej z rozległymi widokami w tym zachowanie strefy ochrony ekspozycji
9.	C_1.9	„Dolina Skrwy Radotki”	Kobierniki – Radotki, gm. Brudzeń Duży, powierzchnia ok. 41 ha	Obejmuje strefę ochrony fizjonomicznych walorów krajobrazu: zachowanie wyraźnie zaakcentowanej w krajobrazie głębokiej doliny (ponad 40 m) z cennymi drzewostanami
10.	C_1.10	„Dolina Skrwy Cierszewo”	Cierszewo, gm. Brudzeń Duży, powierzchnia ok. 155 ha	Obejmuje strefę ochrony fizjonomicznych walorów krajobrazu: zachowanie wyraźnie zaakcentowanej w krajobrazie głębokiej doliny rzecznej z rozległymi widokami w tym zachowanie strefy ochrony ekspozycji
11.	C_1.11	„Ujście Skrwy”	Murzynowo (częściowo poza obszarem Parku), gm. Brudzeń Duży, powierzchnia ok. 214 ha	Obejmuje strefę ochrony fizjonomicznych walorów krajobrazu: zachowanie wyraźnie zaakcentowanego zbocza rozległej doliny rzecznej z dalekimi widokami
12.	C_1.12	„Wiślany stok Brwilno”	Brwilno, gm. Stara Biała, powierzchnia ok. 136 ha	Obejmuje strefę ochrony fizjonomicznych walorów krajobrazu: zachowanie wyraźnie zaakcentowanego zbocza rozległej doliny rzecznej z dalekimi widokami i cennym drzewostanem

§ 6.1. Zaleca się następujący zakres prac związanych z ochroną zasobów abiotycznych i gleb odnoszący się do całego obszaru Parku:

- 1) ograniczenie zanieczyszczenia i degradacji gleb, w tym w wyniku erozji wietrznej i wodnej, między innymi poprzez:
 - a) tworzenie wolnych przestrzeni między obszarami zabudowy w celu utrzymania kierunku procesów glebotwórczych, właściwych dla danego terenu,
 - b) stworzenie systemu odwadniania dróg, który skutecznie ograniczy dostawę metali ciężkich oraz stałych zanieczyszczeń komunikacyjnych do powierzchni gleby w sąsiedztwie dróg,
 - c) utrzymanie i tworzenie pasów roślinności niskiej i wysokiej wzdłuż dróg i miedz śródpolnych oraz rowów odwadniających,
 - d) ochrona przed zainwestowaniem dobrych gleb klas bonitacyjnych II – IVb,
 - e) stosowanie właściwego kierunku orki, wprowadzenie uprawy bezorkowej na stokach oraz odpowiedni podozmian i poprawna struktura użytkowania ziemi,
 - f) wprowadzenie zadrzewień śródpolnych i/lub pozostawienie resztek roślinnych na powierzchni pól na okres późnojesiennie-zimowy,
 - g) wyłączenia z zabudowy terenów skarp oraz jarów rozcinających skarpy (dna i zbocza);
- 2) powstrzymywanie odwadniania, zwiększanie zasobów wodnych oraz utrzymywanie naturalnej struktury hydrograficznej, między innymi poprzez:

- a) odstąpienie od przekształcania stosunków wodnych, jeżeli nie służy to ochronie przyrody i zrównoważonemu wykorzystaniu użytków rolnych i kompleksów leśnych lub ochronie przed powodzią i suszą, w tym:
 - i) nadmiernej eksploatacji wód podziemnych prowadzącej do zmiany stosunków wodnych negatywnie oddziałujących na zasoby biotyczne,
 - ii) budowy urządzeń drenarskich i rowów odwadniających na obszarach płytkiego występowania wód podziemnych,
 - iii) wprowadzania nowej zabudowy kubaturowej na obszary dolin rzecznych, która powoduje konieczność umocnienia czy podnoszenia gruntów i ich przystosowania do zabudowy prowadząc do przekształceń rzeźby terenu, szaty glebowej oraz kierunku i intensywności odpływu wód,
 - iv) wykonywania innych działań mogących doprowadzić do osuszania obszarów źródłkowych oraz mokradł w dnach dolin i zagłębień;
 - b) odstąpienie od przekształcania śródleśnych i śródpolnych lokalnych obniżzeń terenu w wysypiska odpadów stałych, odstożniki ścieków oraz w zbiorniki przeciwpożarowe i retencyjne,
- 3) poprawę stanu Jednolitych Części Wód Powierzchniowych i osiągnięcie planowanego stanu jakości wód płynących, między innymi poprzez:
- a) wdrożenie zapisów aktualizowanego Planu Gospodarowania Wodami, w tym:
 - i) kontrola sposobu użytkowania wód przez użytkowników,
 - ii) ograniczenie odpływu biogenów z terenów użytkowanych rolniczo,
 - iii) przegląd wydanych pozwoleń wodno-prawnych,
 - iv) doprowadzenie do ustanowienia monitoringu jakości wód na Skrwie Prawej w granicach Parku;
 - b) podjęcie ponadstandardowych działań zmierzających do ograniczenia zanieczyszczenia wód, w tym:
 - i) inwentaryzacja i likwidacja punktowych zrzutów nieoczyszczonych ścieków do wód powierzchniowych i do gruntu,
 - ii) uzależnienie rozwoju zabudowy mieszkaniowej na obszarze Parku od wcześniejszego zwodociągowania i skanalizowania nowych osiedli lub wyposażenia w przydomowe oczyszczalnie ścieków,
 - iii) dbałość o zachowanie norm sanitarnych i ochrony środowiska w obrębie zagród gospodarskich, m.in. odpowiednie przechowywanie obornika i gnojowicy oraz nawozów sztucznych;
- 4) przeciwdziałanie nadmiernemu zanieczyszczeniu powietrza atmosferycznego w wyniku niskiej emisji z kotłowni przydomowych oraz emisji komunikacyjnej, między innymi poprzez:
- i) prowadzenie działań na rzecz zmiany urządzeń grzewczych na niskoemisyjne,
 - ii) opracowanie i wdrożenie programów ograniczania „niskiej emisji”,
 - iii) skuteczne egzekwowanie obowiązujących przepisów dotyczących zakazu spalania odpadów w kotłowniach przydomowych,
 - iv) prowadzenie działań edukacyjnych dotyczących potrzeb i sposobów działań na rzecz ochrony środowiska w gospodarstwach domowych.
- 5) uznanie jako naturalne i pożądane procesy erozji na zboczach dolin: Wisły, Skrwy Prawej i Wierzbicy mające kluczowe znaczenie dla dynamicznego odnawiania się roślinności pionierskiej, o ile nie stanowią one zagrożenia dla zdrowia i życia ludzi oraz nie zagrażają szlakom komunikacyjnym;
2. Zaleca się w strefach BK_3 podjęcie następujących działań na rzecz ograniczenia i spowolnienia odpływu powierzchniowego:
- 1) wyłączenie z konserwacji koryt i brzegów cieków III i wyższych rzędów i dopuszczenie do ich powolnej renaturyzacji lub naturalnego zaniku, za wyjątkiem sytuacji uzasadnionych potrzebami ochrony przyrody oraz racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej i wodnej, w tym ochrony przed powodzią lub suszą;

- 2) zmniejszenie częstotliwości zabiegów konserwacyjnych cieków IV rzędu, z wyjątkiem odcinków koryt na obszarach zabudowanych zagrożonych podtopieniem oraz sytuacji uzasadnionych potrzebami ochrony przyrody oraz racjonalnej gospodarki rolnej i leśnej.

§ 7.1. Zaleca się następujący zakres prac związanych z ochroną lądowych ekosystemów nieleśnych, mający na celu zachowanie rolniczego użytkowania terenu oraz krajobrazu rolniczego, odnoszący się do obszarów Parku, w których ekosystemy te występują:

- 1) utrzymanie lub przywrócenie powierzchni i struktury trwałych użytków zielonych oraz kontynuowanie tradycyjnego, ekstensywnego sposobu ich użytkowania, w tym zgodnie z zasadami programów rolnośrodowiskowych, między innymi poprzez:
 - a) działanie obligatoryjne: w celu zachowania użytków zielonych, w tym łąkowych siedlisk przyrodniczych, należy prowadzić ekstensywne użytkowanie kośne, kośno-pastwiskowe lub pastwiskowe trwałych użytków zielonych,
 - b) działania fakultatywne: w celu zachowania użytków zielonych, w tym łąkowych siedlisk przyrodniczych, w ramach użytkowania kośnego lub kośno-pastwiskowego gruntu, należy postępować zgodnie z wymogami właściwego pakietu i jego wariantu, wskazanego w ramach działań rolnośrodowiskowych lub rolnośrodowiskowo-klimatycznych objętych obowiązującym Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich, należy też odstąpić od przeorywania użytków zielonych. Jednocześnie, w celu uniknięcia ranienia lub uśmiercania występujących na łąkach gatunków ptaków i ssaków, zaleca się stosowanie w trakcie koszenia tzw. wypłaszaczy (na przykład w postaci poziomej belki mocowanej z przodu ciągnika, z łańcuszkami) oraz „odśrodkowy” sposób koszenia, to jest od środka koszonej powierzchni na zewnątrz;
- 2) odstąpienie od zaorywania oraz zalesiania użytków zielonych, w tym łąkowych siedlisk przyrodniczych;
- 3) tworzenie i utrzymywanie miedz, zadrzewień i zakrzaczeń śródpolnych oraz innych fragmentów wyłączonych z użytkowania rolniczego;
- 4) promowanie wśród rolników hodowli tradycyjnych ras zwierząt gospodarskich, ze szczególnym uwzględnieniem tradycyjnych ras bydła, koni i owiec oraz gatunków i odmian roślin uprawnych, w tym drzew i krzewów owocowych, zgodnie z zasadami programu rolnośrodowiskowego w ramach programu rozwoju obszarów wiejskich, o którym mowa w przepisach odrębnych;
- 5) promowanie rozwoju pozarolniczych funkcji obszarów wiejskich, w tym agroturystyki z wykorzystaniem infrastruktury turystycznej i edukacyjnej Parku.

2. Zaleca się w strefach BK_1 przeciwdziałanie sukcesji zarastających muraw, pastwisk, łąk, w tym śródleśnych, poprzez usuwanie samosiewów drzew i krzewów, a w razie konieczności także karczowanie z usunięciem biomasy, z pozostawieniem kęp drzew i krzewów w dolinach cieków, jako naturalnej zabudowy biologicznej.

§ 8.1. Zaleca się następujący zakres prac związanych z ochroną ekosystemów leśnych, mający na celu zachowanie gospodarki leśnej oraz krajobrazu leśnego, odnoszący się do obszarów Parku, w których ekosystemy te występują:

- 1) pozostawianie w drzewostanach oraz na zrębach kęp starodrzewu z udziałem drzew dziuplastych, martwych i zamierających, o znaczeniu biocenotycznym, wraz z runem i podrostem, aż do naturalnego rozpadu, a także posuszu liściastego jałowego i czynnego oraz posuszu iglastego w ilościach uniemożliwiających inicjowanie ognisk gradacyjnych. Pozostawione kępy drzewostanu najlepiej jest lokalizować w miejscu występowania chronionych gatunków roślin, grzybów i zwierząt, jeżeli to nie wywiera negatywnego wpływu na warunki ich życia;
- 2) odstąpienie od sadzenia w lasach, w tym także na poletkach zgrzyzowych i łowieckich, gatunków obcych geograficznie i ekologicznie;
- 3) stopniowe ograniczanie w ramach planowych zabiegów hodowlanych, udziału gatunków obcych geograficznie i ekologicznie w lasach, również w oparciu o program ochrony przyrody Nadleśnictwa Płock, w tym przede wszystkim usuwanie: robinii akacjowej *Robinia pseudoacacia* i czeremchy amerykańskiej *Padus serotina*;
- 4) kontynuowanie sukcesywnej przebudowy drzewostanów celem dostosowania ich do warunków siedliskowych, szczególnie przy zastosowaniu rębni częściowych gniazdowych, w tym do wykorzystania odnowienia naturalnego zwłaszcza w powstałych lukach;

5) sadzenie na obrzeżach zakładanych upraw leśnych na siedliskach lasowych i lasów mieszanych, domieszkowych i biocenotycznych gatunków drzew i krzewów.

2. W przypadku ekosystemów leśnych, zaleca się następujący zakres działań, mający na celu modyfikację gospodarki leśnej odnoszący się do stref BK_2: przynajmniej częściowe wyłączenie drzewostanów rębnych i przeszlorębnych z użytkowania rębego, a w pozostałych drzewostanach rębnych i przeszlorębnych zaleca się – tam gdzie to możliwe - użytkowanie przy zastosowaniu rębni złożonych z długim okresem odnowienia, dostosowanych do celów gospodarowania i ochrony. Zaleca się również pozostawianie na odnawianych powierzchniach kęp starych drzew do samodzielnego rozpadu. Dotyczy to w szczególności: starych drzewostanów chronionych siedlisk przyrodniczych, jakimi są grądy i łęgi.

§ 9.1. Zaleca się następujący zakres prac związanych z ochroną zasobów i ekosystemów wodnych, odnoszący się do obszarów Parku, w których zasoby i ekosystemy te występują:

- 1) prowadzenie prac utrzymaniowych na rzekach Skrwy Prawej i Wierzbicy, tam gdzie jest to niezbędne, w taki sposób by maksymalnie zachować z jednej strony koryta rzeki zróżnicowaną linię brzegową o nieregularnym kształcie, łagodne nachylenia brzegów, skarpy, płycizny i jak i miejsca głębsze, w tym odstąpienie od łagodzenia lub prostowania łuków, meandrów i zakoli;
- 2) zachowanie walorów przyrodniczo-krajobrazowych oraz zapewnienie trwałego funkcjonowania rzeki Skrwy Prawej, a w szczególności jej naturalnego meandrującego koryta, wysokich krawędzi i zboczy wraz z mozaiką charakterystycznych dla doliny zbiorowisk roślinnych;
- 3) odstąpienie od możliwości regulacji koryt Skrwy Prawej oraz Wierzbicy;
- 4) prowadzenie ekstensywnej gospodarki rybackiej w jeziorach Rynny Karwosiecko-Cholewickiej uwzględniającej wartości przyrodnicze zbiorników i ich najbliższego otoczenia, poprzez rezygnację z wprowadzania obcych geograficznie gatunków ryb, utrzymanie obsady (zagęszczenia ryb) w ilości nie wpływającej drastycznie na zmiany w środowisku wodnym oraz odstąpienie od nawożenia wody;
- 5) odstąpienie od wprowadzania zabudowy letniskowej na gruntach sąsiadujących z jeziorami położonymi na północ od miejscowości Noskowice i Karwosieki;
- 6) odstąpienie od osuszania, zaśmiecania, zasypywania lub przekształcania śródleśnych i śródpolnych oczek wodnych, starorzeczy oraz jezior, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody lub racjonalnej gospodarce rolnej i leśnej;
- 7) wdrażanie i realizację projektów małej retencji, z promowaniem progów, bystrzy i zastawek wykonanych w oparciu o naturalne materiały budowlane (drewno, żwir, kamienie, faszyna), utrzymanie i odtwarzanie oczek wodnych oraz dawnych systemów tzw. małej retencji. Wszelkie prace związane z poprawą stosunków wodnych powinny być poprzedzone pracami studialnymi mającymi na celu ocenę wpływu działań na środowisko ;
- 8) niewylewanie gnojowicy oraz zrezygnowanie z nawożenia w pasie do 100 metrów od stref źródliskowych i stref ochronnych ujęć wody, brzegów zbiorników lub cieków;
- 9) pozostawienie lub tworzenie wzdłuż cieków i zbiorników wodnych, co najmniej 5. metrowego pasa trzcinowisk, zadrzewień i zakrzaczeń, tworzących naturalną strefę buforową, za wyjątkiem stanowisk cennych siedlisk przyrodniczych lub siedlisk gatunków związanych z terenami otwartymi;
- 10) utrzymanie lub odtworzenie naturalnego kształtu i przebiegu koryt wszystkich cieków w granicach Parku, z wyjątkiem sytuacji wynikających z przepisów odrębnych;
- 11) wyłączenie z konserwacji tych odcinków cieków, które nie są niezbędne dla ochrony przeciwpowodziowej oraz dopuszczenie do ich renaturyzacji;
- 12) niepodjęcie działań powodujących obniżenie zwierciadła wód podziemnych, w szczególności budowy oraz odbudowy urządzeń drenarskich i rowów odwadniających na łąkach i pastwiskach, w strefach źródliskowych cieków oraz obszarach podmokłych, za wyjątkiem przypadków uregulowanych przepisami odrębnymi;
- 13) niebudowanie trwałych zbiorników wodnych, za wyjątkiem niewielkich spiętrzeń wód mających na celu ochronę przyrody, ochronę przeciwpożarową lub przeciwpowodziową.

§ 10. Zaleca się następujący zakres prac związanych z ochroną gatunków grzybów, roślin i zwierząt dziko występujących oraz ich siedlisk, odnoszący się do obszarów Parku w których gatunki te lub ich siedliska występują:

- 1) prowadzenie ochrony czynnej gatunków wymagających takich działań, zgodnie z zasadami określonymi w krajowych i międzynarodowych poradnikach ochrony;
- 2) objęcie wszelkiego typu działań ochrony czynnej kontrolą monitoringową, zarówno na etapie wykonywania projektu, jak i po jego zakończeniu;
- 3) kontynuowanie rozpoznawania stanowisk występowania chronionych, rzadkich i zagrożonych gatunków zwierząt, grzybów i roślin objętych ochroną czynną oraz objęcie ich w miarę potrzeb zadaniami ochronnymi;
- 4) zachowanie, w ramach istniejących możliwości, przy remontach i rozbudowie obiektów budowlanych, w tym również obiektów zabytkowych, siedlisk występowania rzadkich i zagrożonych gatunków zwierząt;
- 5) opracowanie i wdrożenie programu monitoringu gatunków rzadkich i zagrożonych, a także gatunków inwazyjnych, stanowiących zagrożenie dla rodzimej różnorodności biologicznej oraz gatunków konfliktowych;
- 6) pozostawianie starych i martwych drzew, z wyłączeniem egzemplarzy mogących tworzyć przetamowania na rzekach i zagrożenie powodziowe oraz przy drogach i ścieżkach stwarzających zagrożenie dla pojazdów i ludzi;
- 7) ochronę i zachowanie, z odtwarzaniem włącznie, zadrzewień i zakrzaceń śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych;
- 8) zachowanie starodrzewu w obrębie parków, cmentarzy, miejscowości, ciągów komunikacyjnych oraz posesji;
- 9) ograniczanie populacji inwazyjnych gatunków roślin, w szczególności: niecierpka drobnokwiatowego *Impatiens parviflora*, kolczurki klapowanej *Echinocystis lobata* i nawłoci późnej *Solidago gigantea*, stanowiących zagrożenie dla gatunków rodzimych;
- 10) odstąpienie od zalesień na resztkach zbiorowisk kserotermicznych i psammofilnych;
- 11) niedopuszczanie do przekształcenia się terenów otwartych w zbiorowiska leśne poprzez ich odślanianie i prześwietlanie, poprzez:
 - a) ekstensywne użytkowanie kośne, kośnopastwiskowe lub pastwiskowe zgodne z typem siedliska,
 - b) usuwanie podrostu roślinności drzewiastej;
- 12) ograniczenie stosowania środków ochrony roślin;
- 13) zachowanie nieużytkowanych wyrobisk piasku, jako siedlisk cennej kserofilnej fauny, połączone z usuwaniem podrostu drzew;
- 14) pozostawianie starych drewnianych budynków lub przynajmniej drewnianych bali (np. ogrodzeń), a w miarę możliwości przedłużanie trwania tych obiektów;
- 15) niedopuszczanie do zmiany przeznaczenia użytków zielonych, w szczególności łąk i pastwisk i wprowadzenie na ich terenie użytkowania ekstensywnego, uwzględniającego wymagania chronionych gatunków ptaków;
- 16) pozostawianie starych i dziuplastych drzew w krajobrazie rolniczym, w tym ogławianych wierzb;
- 17) uwzględnianie na etapie planowania prac remontowych i konserwatorskich obecności cennych gatunków w budynkach, w tym zwłaszcza na strychach kościołów, starych i porzuconych domów;
- 18) zwiększanie udziału starych, zamierających i dziuplastych drzew w drzewostanach;
- 19) w większych kompleksach drzewostanów w młodszych klasach wieku rozwieszanie budek lęgowych dla różnych grup i gatunków ptaków i skrzynek dla nietoperzy;
- 20) tworzenie stref ochronnych wokół gniazd gatunków „strefowych”;
- 21) ograniczenie osuszania obszarów leśnych i utrzymywanie jak największej powierzchni podmokłych siedlisk w lasach (w tym również zbiorników powstających w wyniku działalności bobrów);
- 22) niedopuszczanie do regulacji koryta rzeki Skrzy Prawej i jej dopływów jak również lokalizowania w obrębie koryta zabudowy hydrotechnicznej;

- 23) w przypadku istniejącej zabudowy hydrotechnicznej przeprowadzenie jej modernizacji celem umożliwienia migracji organizmów wodnych;
- 24) ograniczenie stosowania nawozów sztucznych i środków ochrony roślin w bezpośrednim sąsiedztwie koryta rzeki Skrwy Prawej i jej dopływów oraz zbiorników wodnych;
- 25) uwzględnienie w planach zarybieniowych rzek negatywnego wpływu (drapieźnictwo) zbyt dużej obsady pstrąga potokowego na współwystępujące zagrożone gatunki ryb;
- 26) niedopuszczanie do zasypywania, osuszania i zaśmiecania lub przekształcania zbiorników wodnych, w tym również astatycznych, okresowo zanikających;
- 27) rezygnację z zarybiania (w przypadku nie użytkowanych zbiorników) lub prowadzenie ekstensywnej gospodarki rybackiej, obejmującej:
 - a) ograniczenie wprowadzania obcych geograficznie gatunków ryb,
 - b) utrzymanie obsady (zagęszczenia ryb) w ilości nie wpływającej drastycznie na zmiany w środowisku wodnym,
 - c) uwzględnienie podczas planowania zarybień negatywnego wpływu drapieżnych ryb na populacje rozrodzce płazów i zagrożonych gatunków pijawek;
- 28) niedopuszczanie do całkowitego zarastania zbiorników wodnych roślinnością szuwarową poprzez koszenie trzcinowisk w okresie jesiennym lub zimowym (miesiące: X-II), przy założeniu usuwania każdorazowo nie więcej niż 20% istniejącej powierzchni trzcinowiska;
- 29) skuteczne egzekwowanie obowiązujących przepisów dotyczących zakazu wypalania trzcinowisk;
- 30) niedopuszczanie do zaburzania ciągłości istniejących korytarzy ekologicznych, poprzez niszczenie ich elementów;
- 31) skuteczne egzekwowanie obowiązujących przepisów dotyczących zakazu zabudowy w pobliżu naturalnych cieków i zbiorników wodnych, w tym zwłaszcza jezior Rynny Karwosiecko-Cholewickiej;
- 32) odtwarzanie połączeń pomiędzy zbiornikami wodnymi jak również między zbiornikami a innymi miejscami potencjalnego zimowania, w tym lasami poprzez
 - a) kształtowanie lub wzmocnienie sieci korytarzy migracyjnych, (np. zarośla wzdłuż sieci rowów),
 - b) wyłączenie z uprawy fragmentów gruntów podmokłych,
 - c) zachowanie niewielkich zadrzewień i zakrzaczeń w otoczeniu zbiorników;
- 33) redukcję obcych gatunków inwazyjnych ssaków, zwłaszcza norki amerykańskiej i jenota;
- 34) niedopuszczanie do wprowadzania na teren Parku gatunków obcych zwierząt;
- 35) wdrożenie lub kontynuacja programów monitoringu cennych i zagrożonych gatunków zwierząt, w szczególności:
 - a) skójki gruboskorupowej *Unio crassus*, szczeżui spłaszczonej *Pseudoanadonta complanata*,
 - b) trzepli zielonej *Ophiogomphus cecilia*,
 - c) pachnicy dębowej *Osmoderma eremita*,
 - d) ichtiofauny systemu rzecznej Skrwy Prawej;
 - e) płazów,
 - f) dzięcioła czarnego *Dryocopus martius*,
 - g) dudka *Upupa epops*,
 - h) czajki *Vanellus vanellus*,
 - i) bobra *Castor fiber*,
 - j) nietoperzy.

§ 11. Zaleca się następujący zakres prac związanych z ochroną wartości krajobrazowych, w tym krajobrazu kulturowego oraz ochrony obiektów dziedzictwa kulturowego, odnoszący się do całego obszaru Parku:

- 1) ochronę i ograniczenie przekształcania naturalnej, dość silnie urozmaiconej rzeźby terenu zarówno na zboczach jak i w dnie doliny rzeki Skrzy Prawej;
- 2) ochronę i kształtowanie zróżnicowanego krajobrazu rolniczego, w tym dążenie do kształtowania zwartych układów ruralistycznych oraz zachowania mozaiki krajobrazowej pól uprawnych, łąk, pastwisk i sadów;
- 3) ochronę i odtwarzanie zadrzewień i zakrzaczeń śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych oraz ochronę drzew w obrębie zieleni komponowanej, wsi i zagród;
- 4) utworzenie i urządzenie punktów widokowych wykazanych w szczegółowych operatach: ochrony walorów krajobrazowych i kulturowych oraz zagospodarowania przestrzennego;
- 5) utrzymanie i odtwarzanie sadów przydomowych, ze szczególnym uwzględnieniem tradycyjnych odmian drzew i krzewów owocowych;
- 6) usuwanie, przebudowę lub zastąpienie zielenią, dysharmonijnych elementów zagospodarowania, o ile takie działania nie stoją w sprzeczności z przepisami odrębnymi;
- 7) sporządzenie w trakcie wykonywania/ wprowadzania zmian do studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin na terenie Parku analizy parametrów urbanistyczno-architektonicznych dla każdej miejscowości odrębnie, z określeniem cech charakterystycznych i w oparciu o nie realizację zabudowy;
- 8) zachowanie tradycyjnych elementów kultury materialnej i niematerialnej;
- 9) zabezpieczenie przed zniszczeniem lub rewaloryzacją obiektów zabytkowych przy jednoczesnym dopuszczeniu ich adaptacji do nowych funkcji;
- 10) utrzymanie istniejącej zabudowy o wartości historycznej, w tym także budynków gospodarczych oraz tradycyjnych elementów zagospodarowania terenu we właściwym stanie technicznym i funkcjonalnym;
- 11) wzmożenie kontroli w zakresie zachowania lub przywracania ładu przestrzennego w krajobrazie oraz stały nadzór nad przestrzeganiem dyscypliny budowlanej;
- 12) niedopuszczenie ogrodzeń o maksymalnej wysokości powyżej 1,5 m – chyba, że wynika to z przepisów odrębnych;
- 13) niebudowanie ogrodzeń z betonowych elementów prefabrykowanych, preferowanie ogrodzeń drewnianych w tym ze sztachet, desek lub z lokalnego kamienia, przy ogrodzeniach metalowych wprowadzanie zieleni – żywopłotów lub pnączy, z wykorzystaniem gatunków rodzimych, stosowanie ogrodzeń o harmonijnym charakterze w obrębie miejscowości (kolor, wysokość, materiał);
- 14) konstrukcja ogrodzeń z prześwitami umożliwiającymi przejścia dla drobnych ssaków, płazów i gadów;
- 15) zainicjowanie przez służby Parku opracowania studium architektonicznego dla terenu Parku określającego katalog postulowanych rozwiązań architektonicznych w odniesieniu do podstawowych rodzajów zabudowy oraz wybranych obiektów małej architektury;
- 16) zainicjowanie przez służby Parku opracowania katalogu ogrodów przydomowych, określającego tradycyjne wzorce ogrodów i ich współczesne adaptacje oraz zasady postulowanego doboru gatunkowego roślin ozdobnych, ze szczególnym uwzględnieniem gatunków rodzimych;
- 17) rozwinięcie współpracy pomiędzy służbami ochrony przyrody a Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, samorządami gminnymi oraz innymi organizacjami i osobami fizycznymi w zakresie ochrony zabytków kultury materialnej i niematerialnej;
- 18) ustanawianie społecznych opiekunów do opieki nad cennymi obiektami kultury;
- 19) wyeksponowanie i właściwe wykorzystanie elementów dziedzictwa kulturowego do celów dydaktycznych, edukacyjnych i naukowych oraz do promocji Parku, pod warunkiem zgodności z wytycznymi i zaleceniami konserwatorskimi.

Rozdział 5

Obszary udostępniane dla celów naukowych, edukacyjnych, turystycznych, rekreacyjnych, amatorskiego połowu ryb i dla innych form gospodarowania oraz sposoby korzystania z tych obszarów

§ 12.1. Dla celów naukowych udostępnia się cały obszar Parku, o ile przepisy odrębne nie stanowią inaczej oraz określa się następujące sposoby korzystania:

- 1) powiadomienie i tam gdzie jest to wymagane przepisami odrębnymi uzyskanie zgody właściciela lub zarządzającego danym obiektem lub terenem w przypadku prowadzenia badań na obszarze Parku;
- 2) współdziałanie instytucji i osób prowadzących badania naukowe z dyrektorem Parku oraz innymi jednostkami zarządzającymi lub sprawującymi nadzór nad obszarem badań, w tym udostępnianie im uzyskanych wyników badań oraz wynikających z nich wniosków końcowych, za zgodą autorów oraz zachowaniem i poszanowaniem praw autorskich wynikających z przepisów odrębnych.

2. Dla celów edukacyjnych udostępnia się cały obszar Parku, o ile przepisy odrębne nie stanowią inaczej oraz określa się następujące sposoby korzystania:

- 1) tworzenie infrastruktury takiej jak czatownie i wieże, umożliwiającej prowadzenie obserwacji przyrodniczych, zwłaszcza ptaków, uzupełnionej tablicami dydaktycznymi, po uzyskaniu zgody właściciela, zarządcy lub sprawującego nadzór nad danym obszarem;
- 2) prowadzenie edukacji związanej z ochroną przyrody i krajobrazu, polegającej na włączaniu uczestników w działania na rzecz przywracania lub utrzymania walorów przyrodniczych, kulturowych, turystycznych, w tym m.in. w inwentaryzacji przyrodniczej, projektowanie, wykonywanie i konserwowanie ścieżek dydaktycznych i szlaków turystycznych;
- 3) prowadzenie aktywnej edukacji historyczno-kulturowej polegającej m.in. na uczestniczeniu w rekonstrukcji ważnych wydarzeń historycznych oraz spotkaniach ze świadkami tych wydarzeń, pokazywanie i promowanie folkloru oraz kultury ludowej ze wszelkimi jej charakterystycznymi elementami właściwymi dla obszaru Parku.

3. Dla celów turystycznych i rekreacyjnych oraz amatorskiego połowu ryb udostępnia się cały obszar Parku, o ile przepisy odrębne nie stanowią inaczej oraz określa się następujące sposoby korzystania:

- 1) zaleca się na terenie Parku rozwijanie następujących rodzajów turystyki:
 - a) turystyka poznawcza: ekoturystyka, krajoznawcza, ornitologiczna, geoturystyka, w tym realizowana z wykorzystaniem zasobów i Parku, Lasów Państwowych i innych podmiotów zajmujących się organizacją tego rodzaju turystyki,
 - b) turystyka kwalifikowana: piesza, rowerowa i konna, realizowana głównie w oparciu o sieć wyznaczonych szlaków,
 - c) turystyka wypoczynkowa: pobytowa, weekendowa, agroturystyka, realizowana w oparciu o istniejącą i sukcesywnie rozwijaną i modernizowaną bazę noclegową i żywieniową,
 - d) turystyka edukacyjno - historyczna oparta o miejsca szczególnie cenne pod względem archeologicznym oraz związanych z dawnym, charakterystycznym dla rejonu użytkowaniem terenu (młyny wodne, parki dworskie) jak również w oparciu o istniejący układ szlaków turystycznych;
- 2) dopuszcza się do amatorskiego połowu ryb wszystkie zbiorniki i ciek wodne Parku należące do Skarbu Państwa, z wyjątkiem akwenów wyłączonych z użytkowania rybackiego na podstawie przepisów odrębnych;
- 3) dopuszcza się biwakowanie jedynie w miejscach do tego wyznaczonych lub innych miejscach po uzyskaniu zgody właściciela lub zarządzającego terenem, przy przestrzeganiu przepisów odrębnych;
- 4) utrzymuje się przebieg istniejących szlaków turystyki pieszej, rowerowej, konnej i ścieżek dydaktycznych oraz zaleca się renowację i uzupełnienie towarzyszących im elementów infrastruktury turystycznej;
- 5) dopuszcza się korekty przebiegu istniejących szlaków turystycznych i ścieżek dydaktycznych, w szczególności tam, gdzie wymaga tego ograniczenie negatywnego wpływu ruchu turystycznego na środowisko;
- 6) zaleca się rozwój elementów zagospodarowania turystycznego, w tym tablic informacyjnych i drogowskazów informacyjnych oraz innych elementów małej architektury przeznaczonych dla obsługi ruchu turystycznego,

zwłaszcza w miejscach jego koncentracji, przy głównych ciągach komunikacyjnych w Parku oraz w punktach eksponowania walorów Parku;

- 7) zaleca się wyposażenie nowych szlaków turystycznych i ścieżek dydaktycznych w odpowiednią infrastrukturę towarzyszącą w tym miejsca odpoczynku z zadaszeniem, kładki, pomosty, wieże widokowe, itp., z uwzględnieniem wymogów ochrony walorów przyrodniczych i krajobrazowych;
 - 8) zaleca się stałe podnoszenie standardu technicznego bazy noclegowej i gastronomicznej, parkingów, oraz innych elementów infrastruktury turystycznej oraz likwidację lub modernizację obiektów dysharmonijnych w krajobrazie.
4. Do celów gospodarki rolnej udostępnia się szczególnie strefy BS_1 i BK_1 oraz pozostałe obszary Parku, gdzie istnieją odpowiednie warunki do jej prowadzenia, a realizacja nie zagraża celom ochrony Parku oraz o ile odrębne przepisy nie stanowią inaczej. Szczegółowe sposoby korzystania z tych obszarów określono w § 7.
5. Do celów gospodarki leśnej udostępnia się szczególnie strefy BS_2 i BK_2 oraz pozostałe obszary Parku, gdzie istnieją odpowiednie warunki do jej prowadzenia, a realizacja nie zagraża celom ochrony Parku oraz o ile odrębne przepisy nie stanowią inaczej. Szczegółowe sposoby korzystania z tych obszarów określono w § 8.
6. Dla celów rozwoju zainwestowania udostępnia się szczególnie strefy BS_4 i BK_4. Szczegółowe sposoby korzystania z tych obszarów określono w § 13 i 14.

Rozdział 6

Ustalenia do studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszarów Parku położonych w granicach gmin Brudzeń Duży i Stara Biała oraz do planu przestrzennego zagospodarowania województwa mazowieckiego dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych, a w przypadku zagrożeń zewnętrznych ustalenia do studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gmin Brudzeń Duży i Stara Biała oraz Mochowo

§ 13.1. Ustala się następujące zasady do uwzględnienia w nowych studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin Brudzeń Duży i Stara Biała, dotyczące eliminacji zagrożeń wewnętrznych, obowiązujące na terenie całego Parku:

- 1) lokalizowania zainwestowania wymagającego zmiany przeznaczenia gruntów rolnych i leśnych na cele nierolnicze i nie leśne wyłącznie w granicach:
 - a) strefy zachowania tradycyjnego układu zabudowy – BS_4 i stref dopuszczalnego zainwestowania – BK_4, wyznaczonych w planie ochrony, z uwzględnieniem dla tych stref ograniczeń wynikających z przepisów odrębnych,
 - b) miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obowiązujących w dniu wejścia w życie uchwały,
 - c) obszarów wyznaczonych w obowiązujących w dniu wejścia w życie uchwały studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz zgodnie z określonym w nich przeznaczeniem, o ile lokalizacja nie jest sprzeczna z przepisami odrębnymi oraz z zastrzeżeniem zapisów § 14 ust. 4;
- 2) niedopuszczania do rozwoju innych układów ruralistycznych, niż realizowanych w granicach obszarów o których mowa w pkt 1, niepowiązanych przestrzennie z historycznie ukształtowanymi układami wsi i niedowiązujących do nich pod względem funkcjonalnym i strukturalnym, w szczególności w zakresie funkcji terenu, wielkości działek, udziału terenów biologicznie czynnych, formy i gabarytów budynków mieszkalnych, usługowych, produkcyjnych i gospodarczych, ogrodzeń i innych elementów zagospodarowania;
- 3) dążenia przy planowaniu nowego zainwestowania do nierozpraszania zabudowy i uzupełniania w pierwszej kolejności luk między zabudową;
- 4) zachowania, przy kwalifikowaniu gruntów rolnych i leśnych do zmiany użytkowania, w możliwie największym stopniu różnorodności biologicznej i krajobrazowej Parku, w tym poprzez wyłączenie z zainwestowania terenów najcenniejszych przyrodniczo oraz korytarzy ekologicznych zasilających lokalny system przyrodniczy;
- 5) niedopuszczania do zabudowy terenów wyznaczonych jako wyłączone z zabudowy w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin obowiązujących w dniu wejścia w życie uchwały;

- 6) opracowania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla wyznaczonych w planie ochrony stref BK_4;
- 7) przy wyznaczaniu terenów przeznaczonych do zalesień:
 - a) tworzenia zwartych kompleksów leśnych o racjonalnej granicy polno-leśnej, a także tworzenia zwartego systemu przyrodniczego, łącznie z innymi obszarami o funkcjach ekologicznych,
 - b) przyjęcia za obszary dopuszczalnych zalesień terenów łączących istniejące kompleksy leśne, które spełniają lub potencjalnie mogą spełniać funkcje tras migracji dla zwierząt,
 - c) niedopuszczania zalesień na siedliskach występowania chronionych gatunków grzybów, roślin i zwierząt.

2. Zasady, o których mowa w ust. 1, obowiązują także w przypadku dokonywania zmian studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, obowiązujących w dniu wejścia w życie uchwały.

§ 14.1. Ustala się następujące zasady do uwzględnienia w nowych miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dla terenów zabudowy, dotyczące eliminacji zagrożeń wewnętrznych, obowiązujące na terenie całego Parku w granicach gmin Brudzeń Duży i Stara Biała:

- 1) uwzględnienia następujących standardów urbanistyczno-architektonicznych:
 - a) nieprzekraczalna linia nowej zabudowy zlokalizowana co najmniej:
 - i) 10 m od granicy lasów oraz terenów wyznaczonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego pod zalesienie, o powierzchni całkowitej do 5 ha,
 - ii) 20 m od górnej krawędzi skarpy doliny Skrwy,
 - iii) 50 m od granicy lasów oraz terenów wyznaczonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego pod zalesienie, o powierzchni całkowitej powyżej 5 ha,
 - iv) 100 m od granicy naturalnych cieków i zbiorników wodnych,
 - b) minimalna powierzchnia nowo wydzielanych działek pod zabudowę:
 - i) dla zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, mieszkaniowo-usługowej, usługowej, produkcyjno-usługowej i rekreacji indywidualnej – minimum 1200 m², przy czym należy dążyć, w przypadku zaistnienia lokalnych możliwości, do zwiększania powierzchni działki,
 - ii) dla zabudowy zagrodowej – zgodnie z przepisami odrębnymi,
 - iii) dla zabudowy zlokalizowanej na obszarach historycznie ukształtowanej zabudowy lub stanowiącej jej logiczną kontynuację ruralistyczną, wielkość nowo wydzielanej działki może być mniejsza pod warunkiem podporządkowania jej zasadom kontynuacji układu ruralistycznego i możliwości realnego zagospodarowania,
 - iv) dla działek przeznaczonych pod lokalizację inwestycji celu publicznego brak minimalnej wielkości działki,
 - c) minimalna powierzchnia biologicznie czynna dla nowo projektowanych działek:
 - i) dla zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, mieszkaniowo-usługowej i rekreacji indywidualnej - 70 %,
 - ii) dla zabudowy zlokalizowanej na obszarach historycznie ukształtowanej zabudowy lub stanowiącej jej logiczną kontynuację ruralistyczną – wielkości powierzchni biologicznie czynnej wynikać powinna z przepisów odrębnych lub realnych możliwości zagospodarowania nieruchomości – z zastrzeżeniem, że każda niezagospodarowana część nieruchomości powinna zostać przeznaczona pod tereny zieleni,
 - iii) dla zabudowy produkcyjno-usługowej – 25% powierzchni działki, dla zabudowy usługowej – 45 % powierzchni działki, dla zabudowy usług sportu, turystyki i rekreacji – 55% powierzchni działki,
 - d) niedopuszczenie do wprowadzania zabudowy wielorodzinnej, z wyjątkiem adaptacji i dostosowania pod względem wymogów formalno-prawnych istniejącej zabudowy,
 - e) maksymalna wysokość nowej zabudowy:
 - i) dla zabudowy mieszkaniowej, zagrodowej, mieszkaniowo-usługowej, usługowej, produkcyjno-usługowej i rekreacji indywidualnej określona w oparciu o analizę parametrów urbanistycznych

sporządzoną w trakcie opracowywania dokumentów planistycznych dla danego obszaru funkcjonalnego lub miejscowości, z zastrzeżeniem, że nowo projektowana zabudowa nie może być wyższa od zabudowy przeważającej w danej miejscowości oraz nie wyższa niż 9,00 m n.p.t. w przypadku zabudowy mieszkaniowej, zagrodowej, mieszkaniowo usługowej, usługowej i rekreacji indywidualnej oraz nie wyższa niż 12,00 m n.p.t. w przypadku zabudowy produkcyjno-usługowej,

- ii) dla budynków gospodarczych i garażowych – do 6 m n.p.t. za wyjątkiem obiektów związanych z obsługą produkcji rolnej, dla których dopuszcza się większą wysokość zabudowy z zastrzeżeniem, że należy dążyć do minimalizowania wysokości tych obiektów lub urządzeń,
 - iii) brak dla: kominów, masztów, urządzeń infrastruktury technicznej i podobnych, budynków użyteczności publicznej, obiektów budowlanych związanych z ochroną przyrody, bezpieczeństwem publicznym oraz ochroną lasów – z zastrzeżeniem, że należy dążyć do minimalizowania wysokości tych obiektów lub urządzeń,
- f) stosowanie na obszarach wiejskich cech zabudowy regionalnej, a w szczególności elewacja tynkowana w jasnych, stonowanych kolorach, dachy dwu-/czterospadowe lub naczółkowe, o nachyleniu połaci 30°-45°, kryte dachówką lub materiałem dachówko-podobnym w kolorze czerwonym lub szarym,
- g) kształtowania nowych zespołów zabudowy uwzględniających następujące wymogi:
- i) ujednoczenie formy i kolorystyki zabudowy oraz rodzaju ogrodzeń w ramach poszczególnych zespołów zabudowy,
 - ii) izolowanie zespołów zabudowy roślinnością z preferencją wykorzystania gatunków rodzimych;
- 2) maksymalne zachowanie istniejących lasów i zadrzewień na terenach przeznaczonych pod zainwestowanie, o ile nie stoi to w sprzeczności z przepisami odrębnymi.

2. Ustala się następujące zasady do uwzględnienia w nowych miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego sporządzanych dla terenów rolnych i leśnych wyznaczonych w obowiązujących studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, dotyczące eliminacji zagrożeń wewnętrznych, obowiązujące na terenie całego Parku w granicach gmin Brudzeń Duży i Stara Biała:

- 1) niedopuszczania do realizacji nowej zabudowy na terenach rolnych poza terenami wyznaczonymi w strefach BK_4 lub ze względu na przepisy odrębne;
- 2) ograniczenie do niezbędnego minimum grodzenia działek pozostających w użytkowaniu rolniczym.

3. Ustala się następujące zasady do uwzględnienia w nowych miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz w wydawanych decyzjach o warunkach zabudowy dotyczące eliminacji zagrożeń wewnętrznych obowiązujące na terenie wybranych stref w granicach gmin Brudzeń Duży i Stara Biała:

- 1) dla stref C_1 i C_2:
 - a) niedopuszczania do lokalizacji budowli i budynków poza strefami wyznaczonymi w obowiązujących w dniu wejścia w życie uchwały miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego,
 - b) niedopuszczania do lokalizacji na terenach niezabudowanych i nieprzeznaczonych do zabudowy infrastruktury innej niż związanej z ochroną przyrody lub edukacją ekologiczną, prowadzoną przez Służbę Parku, Regionalną Dyрекcję Ochrony Środowiska lub Lasy Państwowe;
- 2) wyznaczenie stref C_2.11 i C_2.12 w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego;
- 3) w przypadku ustalenia stref ochrony konserwatorskiej C_2.11 i C_2.12 w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, dla tych stref:
 - a) niedopuszczania do lokalizacji budowli i budynków poza strefami wyznaczonymi w obowiązujących w dniu wejścia w życie uchwały miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego lub studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin,
 - b) obowiązkowego dostosowywania nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie rozplanowania, skali i bryły przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej oraz nawiązywania formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej,

- c) ograniczenia wysokości nowo sytuowanych lub modernizowanych budowli i budynków do wysokości obiektów sąsiadujących,
 - d) przyznania pierwszeństwa wszelkim działaniom odtworzeniowym i rewaloryzacyjnym, zarówno w przypadku przyrodniczych elementów krajobrazu, jak i w stosunku do historycznej struktury technicznej, instalacji wodnych, sieci komunikacyjnych oraz obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków architektury i budownictwa,
 - e) preferowania inwestycji, które stanowią rozszerzenie lub uzupełnienie już istniejących form zainwestowania terenu, przy założeniu maksymalnego zachowania i utrwalenia istniejących już relacji oraz pod warunkiem, iż nie kolidują one z historycznym charakterem obiektu; formy inwestowania należy w maksymalnym stopniu ukierunkować na ich harmonijne wpisanie w otaczający krajobraz,
- 4) dla stref BS_1 niedopuszczania do zmiany trwałych użytków zielonych na grunty orne;
 - 5) dla stref BK_1 niedopuszczania do zalesień lądowych ekosystemów nieleśnych;
 - 6) dla stref BS_2 i BK_2 niedopuszczania do lokalizacji obiektów budowlanych innych niż związanych z gospodarką leśną, ochroną przyrody lub edukacją ekologiczną prowadzoną przez Służbę Parku, Regionalną Dyрекcję Ochrony Środowiska, samorządy lub Lasy Państwowe.

4. Ustala się następujące zasady do uwzględniania w nowych miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego w zakresie realizacji infrastruktury komunalnej i komunikacyjnej, dotyczące eliminacji zagrożeń wewnętrznych, obowiązujące na terenie całego Parku w granicach gmin Brudzeń Duży i Stara Biała:

- 1) prowadzenia liniowych elementów infrastruktury technicznej w „korytarzach” infrastrukturalnych, w szczególności wykorzystujących pasy rozgraniczające dróg, o ile taki przebieg nie jest sprzeczny z przepisami odrębnymi;
- 2) wyposażania istniejących linii i słupów energetycznych linii wysokiego i średniego napięcia zlokalizowanych poza terenami zabudowy w odpowiednie oznakowania zabezpieczające przelatujące ptaki przed kolizjami oraz zabezpieczenia przed wykorzystywaniem ich przez ptaki jako miejsca odpoczynku;
- 3) stosowania linii doziemnych dla projektowanych, modernizowanych i przebudowywanych sieci elektroenergetycznych;
- 4) stosowania w ogrzewaniu budynków nowoczesnych, energo- i materiałoszczędnych systemów grzewczych z wykorzystaniem niskoemisyjnych paliw;
- 5) zmniejszania energochłonności budynków służących realizacji celów publicznych poprzez ich termomodernizację;
- 6) gromadzenia, odprowadzenia i unieszkodliwiania odpadów stałych zgodnie z obowiązującymi przepisami, w sposób określony w planach gospodarki odpadami;
- 7) objęcia wszystkich mieszkańców zorganizowaną zbiórką odpadów komunalnych, rozwój systemów selektywnej zbiórki odpadów, w tym odpadów ulegających biodegradacji, opakowaniowych, wielkogabarytowych, budowlanych i niebezpiecznych;
- 8) niedopuszczania do lokalizacji nowych składowisk odpadów;
- 9) niedopuszczania do utylizacji odpadów przemysłowych i zawierających substancje toksyczne, odpadów chemicznych i wybuchowych, za wyjątkiem terenów istniejących składowisk odpadów;
- 10) niedopuszczania do lokalizacji turbin i farm wiatrowych.

§ 15. Ustala się następujące zasady do uwzględniania w nowych studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w nowych miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń zewnętrznych Parku, obowiązujące w granicach gmin Brudzeń Duży, Stara Biała i Mochowo:

- 1) w terenach wskazanych w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin jako tereny produkcji rolnej, wyłącznie lokalizowanie zabudowy związanej z gospodarką rolną, o ile lokalizacja nie jest sprzeczna z przepisami odrębnymi;

- 2) przy realizacji nowego zainwestowania nierozpraszania obiektów; w pierwszej kolejności uzupełniania istniejącego zagospodarowania oraz lokalizowania zabudowy wzdłuż istniejących dróg;
- 3) wzmożenia nadzoru i kontroli w zakresie zachowania lub przywracania ładu przestrzennego w krajobrazie oraz stałego nadzoru nad przestrzeganiem przepisów prawnych dotyczących budownictwa i gospodarki przestrzennej;
- 4) realizacji budynków w formie architektonicznej nawiązującej do tradycji architektonicznej regionu w oparciu o analizę urbanistyczno-architektoniczną sporządzaną w trakcie opracowywania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

§ 16. Ustala się następujące zasady do uwzględniania w nowym planie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych Parku:

- 1) wyznaczenia w granicach Parku obszaru wyłączonego z lokalizacji nowych linii energetycznych wysokich i najwyższych napięć poza istniejącym przebiegiem oraz elektrowni wiatrowych.

Rozdział 7

Wykaz obiektów o istotnym znaczeniu historycznym i kulturowym

§ 17. W Parku wskazuje się następujące obiekty o istotnym znaczeniu historycznym i kulturowym:

L.p.	Gmina	Miejscowość	Nazwa obiektu	Działki ewidencyjne
1	2	3	4	5
Lista obiektów wpisanych do rejestru zabytków				
1.	Brudzeń Duży	Krzyżanowo	Grodzisko średniowieczne	Obręb ew. 18, działki ew. 119, 120, 121, 122, 123, 124/1, 125/122, 125/123; obręb ew. 23, działka ew. 123/1; obręb ew. 6, działka ew. 476
2.	Brudzeń Duży	Parzeń	Grodzisko średniowieczne	Obręb ew. 23, działki ew. 94, 115
3.	Brudzeń Duży	Radotki	Osada średniowieczna	Obręb ew. 25, działki ew. 37, 38/1
4.	Brudzeń Duży	Lasotki	Osada z okresu wpływów rzymskich i wczesnego średniowiecza	Obręb ew. 19, działki ew. 5, 6
5.	Brudzeń Duży	Brudzeń Duży	Otoczenie zespołu dworsko-parkowo-folwarcznego	Obręb ew. 6, działki ew. 151/2, 160/1, 160/10, 160/11, 160/12, 160/13, 160/14, 160/15, 160/16, 160/17, 160/18, 160/20, 160/22, 160/4, 160/5, 160/6, 160/7, 160/8, 160/9, 161, 165/11, 165/15, 165/16, 165/17, 165/18, 165/19, 165/20, 165/21, 165/22, 165/23, 165/24, 165/25, 165/26, 165/27, 165/28, 165/5, 165/6, 170/10, 170/11, 170/12, 170/13, 171/1, 171/5, 172, 173/1, 174/11, 174/12, 174/13, 174/14, 174/15, 174/16, 174/17, 174/18, 174/19, 174/20, 174/28, 174/6, 174/8, 174/9, 175/10, 175/5, 175/7, 175/8, 175/9, 177/18, 177/4, 177/5, 178/3, 179/1, 179/2, 180/10, 180/2, 180/5, 180/6, 180/7, 180/8, 180/9, 181/5, 181/6, 181/7, 181/8, 183/3, 183/4, 184/1, 184/2, 186/2, 186/3, 187/11, 187/12, 187/14, 187/15, 187/16, 187/17, 187/18, 187/19, 187/20, 187/21, 187/4, 187/5, 187/7, 187/8, 187/9, 198/10, 198/11, 198/12, 198/13, 198/14, 198/15, 198/19, 198/20, 198/21, 198/22, 198/7, 199/12, 199/14, 199/15, 199/16, 199/17, 199/19, 199/2, 199/20,

				199/21, 199/22, 199/23, 199/25, 199/26, 199/28, 199/29, 199/30, 199/31, 199/32, 199/39, 199/42, 199/44, 199/45, 199/46, 199/47, 199/48, 199/49, 199/5, 199/50, 199/51, 199/52, 199/53, 199/54, 199/55, 199/56, 199/57, 199/58, 199/6, 199/7, 199/8, 199/9, 200/10, 200/11, 200/2, 200/3, 200/5, 200/6, 200/7, 200/8, 200/9, 201, 204/1, 204/2, 204/3, 204/5, 204/6, 205/200, 206, 215, 217/19957, 217/19958, 220, 223, 242/3, 242/4, 243/1, 243/2, 244/1, 245, 246, 247, 248/1, 249, 250, 251, 252/1, 252/2, 253/1, 253/2, 256, 257, 258, 259, 268, 278/1, 278/2, 280, 281, 282, 283, 284, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 477/1, 477/2, 484/1, 484/2, 484/3, 485, 486/1, 486/2, 488/1, 488/2, 488/3, 74/1
6.	Brudzeń Duży	Sikórz	Cmentarz przykościelny (nieczynny)	Obręb ew. 32, działki ew. 198/1, 199/1, 200/3, 264, 269
7.	Brudzeń Duży	Sikórz	Park dworski	Obręb ew. 32, działki ew. 200/4 269; obręb ew. 33, działki ew. 1/10, 1/11, 1/3, 1/4, 1/5, 1/8, 1/9, 2, 44
8.	Brudzeń Duży	Sikórz	Otoczenie zespołu kościoła parafialnego pw. Świętej Trójcy, cmentarza przykościelnego i zespołu dworsko-parkowego	Obręb ew. 32, działki ew. 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198/1, 198/2, 199/1, 200/1, 200/3, 200/4, 201, 202, 264, 269, 271, 289; obręb ew. 33, działki ew. 1/3, 1/4, 1/5, 1/8, 1/9, 1/10, 1/11, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10/1, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25/1, 25/2, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32/1, 32/4, 32/5, 32/6, 32/7, 32/8, 32/10, 32/12, 33, 34/1, 34/2, 34/3, 34/4, 34/5, 34/6, 34/7, 34/13, 34/14, 34/15, 34/16, 34/17, 34/18, 34/19, 34/20, 34/21, 34/22, 34/23, 34/24, 34/25, 34/26, 34/27, 34/28, 34/29, 34/30, 34/31, 34/32, 34/33, 34/34, 34/57, 44
9.	Brudzeń Duży	Cierszewo	Otoczenie domu młynarza	Obręb ew. 9, działki ew. 2/3, 2/4, 2/5, 3, 9
Lista obiektów wpisanych do ewidencji zabytków				
10.	Brudzeń Duży	Janoszyce	Zabudowania pofolwarczne	Obręb ew. 13, działka ew. 75
11.	Brudzeń Duży	Brudzeń Duży	Ruiny młyna wodnego (kiedyś był to młyn drewniany)	Obręb ew. 6, działka ew. 213
12.	Brudzeń Duży	Karwosieki Cholewice	Zespół dworsko-parkowo-folwarczny	Obręb ew. 14, działki ew. 53/1, 53/4, 53/5, 59/1, 59/2, 60, 61/1, 61/2, 62, 63, 64, 72/2, 74/1, 74/2, 75, 86, 107, 110/1, 112/1, 218, 219, 220, 221/1, 221/2, 222
13.	Brudzeń Duży	Krzyżanowo	Cmentarz ewangelicki (nieczynny)	Obręb ew. 18, działki ew. 97, 99, 100
14.	Brudzeń Duży	Sikórz	Cmentarz parafialny wraz z kaplicą cmentarną	Obręb ew. 32, działki ew. 101/1, 101/2, 269
15.	Brudzeń Duży	Radotki	Osada młynarska (młyn i dom młynarza)	Obręb ew. 25, działka ew. 10/3

16.	Brudzeń Duży	Lasotki	Ruiny młyna wodnego	Obręb ew. 19, działka ew. 101/5
	Lista obiektów lub obszarów o najwyższych wartościach kulturowych, zasługujących na objęcie dodatkową formą ochrony prawnej			
17.	Brudzeń Duży	Sikórz	Kaplica cmentarna	Obręb ew. 32, działka ew. 199/1
18.	Brudzeń Duży	Karwosieki Cholewice	Dwór drewniano-murowany	Obręb ew. 14, działka ew. 219
19.	Brudzeń Duży	Karwosieki Cholewice	Aleja	Obręb ew. 14, działka ew. 64
20.	Brudzeń Duży	Radotki	Zagroda młynarska (młyn i dom młynarza)	Obręb ew. 25, działka ew. 10/3
21.	Brudzeń Duży	Sikórz	Dom młynarza w Sikorzu	Obręb ew. 32, działka ew. 266
22.	Brudzeń Duży	Józefów	Cmentarz choleryczny w Józefowie	Obręb ew. 20, działki ew. 208
23.	Brudzeń Duży	Sikórz	Kapliczka na cmentarzu parafialnym w Sikorzu	Obręb ew. 32, działka ew. 101/2
24.	Brudzeń Duży	Józefów	Kapliczka w Józefowie	Obręb ew. 28, działka ew. 133
25.	Brudzeń Duży	Lasotki	Krzyż w Lasotkach	Obręb ew. 19, działka ew. 81/1
26.	Brudzeń Duży	Wiskitno	Krzyż w Wiskitnie	Obręb ew. 28, działka ew. 127